

Tussen droom en daad...

***Bachelor-master op de UvA:
flexibiliteit en internationale
vergelijkbaarheid***

Voorwoord

Hoewel de pioniers van de implementatie van het bachelor-mastersysteem – de ondertekenaars van de Bologna-verklaring – reeds in 1999 grote plannen hadden met de herziening van het Europese hoger onderwijssysteem, is het altijd maar de vraag of er van oorspronkelijke beleidsdoelstellingen op instellingsniveau wel iets terecht komt. Flexibiliteit en internationale vergelijkbaarheid zijn mooie onderwijskundige idealen, maar het omzetten van deze idealen in concrete veranderingen op instellingsniveau is geen sinecure. Vandaar ook de titel “Tussen droom en daad”, want:

Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren...

In dit verslag hoop ik meer duidelijkheid te verschaffen omtrent de daden die de Universiteit van Amsterdam heeft gesteld om de Europese dromen van flexibiliteit en internationale vergelijkbaarheid te verwezenlijken.

Uiteraard wil ik ook van de gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken. Allereerst Linda de Greef van Academische Zaken, omdat zij mij – aan het begin van het onderzoek – op weg geholpen heeft. Daarnaast wil ik natuurlijk mijn (oud-) collega's op het Onderzoeksbureau voor hun hulp bedanken: Caroline, Margreet, Anita en Anne. En last but not least: de besturen 2002-2003 en 2003-2004 van de ASVA Studentenuitvoering.

Linda Bos
ASVA Studentenuitvoering Onderzoeksbureau

Amsterdam, oktober 2003

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
Methoden van onderzoek.....	3
DEEL I BACHELOR-MASTER AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM: FLEXIBILITEIT.....	5
1. Flexibiliteit: waarom en hoe?.....	7
1.1 Waaron?	7
1.2 Hoe?	7
2. Raamwerk van het bachelor-mastersysteem aan de Universiteit van Amsterdam	9
2.1 Masteropleidingen voor UvA-studenten	9
2.2 Doorstuderen na de master	11
2.3 Mogelijke studiepaden aan de UvA voor anderen	11
3. Bacheloropleidingen aan de Universiteit van Amsterdam.....	14
3.1 Specialisatie binnen de bachelor	14
3.2 De brede bachelor	14
3.3 Afsluiting van de bachelor	15
3.4 Conclusie	15
4. Masteropleidingen aan de Universiteit van Amsterdam: flexibiliteit.....	16
4.1 Verdieping na de Bachelor.....	16
4.2 Specialisatie binnen de master	16
4.3 De brede masteropleiding?.....	17
4.4 Afsluiting van de master.....	17
5. Commentaar: Flexibiliteit aan de Universiteit van Amsterdam.....	20
DEEL II BACHELOR-MASTER AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM: INTERNATIONALE VERGELIJKBAARHEID.....	23
6. Internationale vergelijkbaarheid: waarom en hoe?.....	25
6.1 Waaron?	25
6.2 Hoe? - Aandacht voor het onderwerp binnen Nederland	25
7. Raamwerk van het bachelor-mastersysteem: internationale vergelijkbaarheid	27
7.1 Verenigde Staten van Amerika	27
7.2 Verenigd Koninkrijk	27
7.3 Verschillen en overeenkomsten met Nederland en de Universiteit van Amsterdam.....	27
8. Bacheloropleidingen: internationale vergelijkbaarheid	29
8.1 Verenigde Staten van Amerika	29

8.2	Verenigd Koninkrijk	29
8.3	Verschillen en overeenkomsten met Nederland en de Universiteit van Amsterdam	30
9.	Masteropleidingen: internationale vergelijkbaarheid.....	31
9.1	Verenigde Staten van Amerika.....	31
9.2	Verenigd Koninkrijk	31
9.3	Verschillen en overeenkomsten met Nederland en de Universiteit van Amsterdam	32
10.	Commentaar: internationale vergelijkbaarheid.....	33

DEEL III RESULTATEN VAN DE ENQUETE ONDER INTERNATIONALE
STUDENTEN35

11.	Resultaten enquête onder internationale studenten.....	37
11.1	Respons	37
11.2	Het leven-lang-leren concept.....	37
11.3	Arbeidsmarktperspectief.....	37
11.4	Selectie aan de poort.....	38
11.5	Internationale mobiliteit.....	38
11.6	Commentaar.....	38

DEEL IV CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN39

Conclusie.....	41
Aanbevelingen.....	43

Literatuur en bronnen	45
-----------------------------	----

Appendix A	Begrippen	47
Appendix B	Afkortingen	49
Appendix C	Opleidingen aan de Universiteit van Amsterdam.....	51
Appendix D	Vragenlijst Internationale studenten.....	59

Inleiding

Studenten aan de Universiteit van Amsterdam (UvA) zijn de afgelopen jaren getuige geweest van vele onderwijskundige veranderingen. Zo hebben wij vanaf 1 september 2002 als UvA-studenten kennis gemaakt met het European Credit Transfer System, oftewel de ECTS-punten. Vanaf hetzelfde jaar hebben de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie (FEE) en de Faculteit der Geesteswetenschappen (FGW) hun opleidingen in twee fasen ingedeeld: de bachelorfase en de masterfase. De overige faculteiten – met uitzondering van de Faculteit der Geneeskunde – sluiten zich hier dit collegejaar (2003-2004) bij aan. Ook wordt aan de UvA steeds vaker gesproken over het ‘leven lang leren’-concept: afgestudeerde academici zouden ook na hun studie de mogelijkheid moeten hebben zich verder te scholen.

Al deze veranderingen zijn het gevolg van een verklaring die op 19 juni 1999 werd getekend door 29 Europese ministers van Onderwijs¹: de zogenaamde Bologna-verklaring. In deze verklaring werd besloten tot de implementatie van een uniform Europees hoger onderwijsstelsel gebaseerd op twee cycli met makkelijk te begrijpen en vergelijkbare diploma's. Hierbij hoort tevens het opzetten van een Europees puntensysteem en de promotie van Europese samenwerking van accreditatie. Daarnaast stelden de Europese ministers zich ten doel om de mobiliteit van studenten, docenten en afgestudeerden te bevorderen.

Tussen juni 1999 en september 2003 is veel gebeurd. Na de Bologna-verklaring werd een Europese taakgroep geformeerd die zich bezig heeft gehouden met de voortgang van het Bologna-proces. Deze taakgroep heeft vele bijeenkomsten belegd en beoogt de samenwerking tussen de verschillende landen en instellingen te vergroten. Bovendien heeft men verscheidene intentieverklaringen opgesteld. Deze verklaringen zijn echter niet bindend; de nadruk ligt op intergouvernementele samenwerking buiten de Europese Commissie om. Door deze werkwijze behouden de landen hun autonomie op het gebied van onderwijsbeleid. In Nederland heeft de minister van Onderwijs bovendien de voorkeur gegeven aan implementatie van de onderwijsvernieuwingen door de hoger onderwijsinstellingen zelf. Dit geeft de Universiteit van Amsterdam dan ook veel zelfstandigheid met betrekking tot de invoering van het bachelor-masterstelsel. Het College van Bestuur van onze universiteit heeft het merendeel van de beleidskeuzes en de implementatie vervolgens overgelaten aan de afzonderlijke faculteiten.

In dit verslag wil ik mijn licht werpen op de oorspronkelijke intenties van de Europese ministers van Onderwijs die de Bologna-verklaring tekenden en bezien in hoeverre het bachelor-mastersysteem aan de UvA aan deze doelstellingen voldoet. De Europese ministers hadden met de implementatie van een nieuw onderwijssysteem namelijk twee doelstellingen in gedachten: flexibiliteit en internationale vergelijkbaarheid. Flexibiliteit in het hoger onderwijs zou volgens de ministers moeten leiden tot meer werkgelegenheid voor afgestudeerden. Het hoger onderwijs zou zich door het twee gradensysteem meer aan kunnen passen aan de wensen van de individuele student én van de arbeidsmarkt. Internationale vergelijkbaarheid van het hoger onderwijs zou tevens de werkgelegenheid vergroten, aangezien het de mobiliteit van studenten, docenten en afgestudeerden zou verhogen.

Tussen de formulering van deze doelstellingen en de uiteindelijke invoering van het bachelor-masterstelsel aan de Universiteit van Amsterdam zijn jaren verstreken en hebben vele beleidseenheden zich met het onderwerp bemoeid. Bovendien is het stelsel aan de Universiteit van Amsterdam met name door de afzonderlijke faculteiten ingevoerd. Ik vraag mij daarom af of

¹ De landen die momenteel meedoen aan het Bologna-Proces (zoals het genoemd wordt in Europese kringen), zijn: België, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, IJsland, Italië, Kroatië, Letland, Liechtenstein, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland.

de concrete implementatie van het systeem aan de UvA aansluit bij de oorspronkelijke doelstellingen van het systeem. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt dan ook als volgt:

Voldoet het bachelor-mastersysteem op de Universiteit van Amsterdam aan de doelstellingen zoals oorspronkelijk geformuleerd in de Bologna-verklaring?

Dit rapport is in drie delen verdeeld. In deel I zal ik het bachelor-mastersysteem aan de Universiteit van Amsterdam toetsen op flexibiliteit voor de individuele student. In deel II wordt het systeem aan de UvA vergeleken met hetzelfde hoger onderwijsstelsel in de Verenigde Staten van Amerika en het Verenigd Koninkrijk om de internationale vergelijkbaarheid te onderzoeken. Om meer inzicht te krijgen in de internationale vergelijkbaarheid van het bachelor-masterstelsel aan de UvA en meer duidelijkheid te verkrijgen over de ervaringen, meningen en ideeën van internationale studenten², heb ik hen om hun mening gevraagd over stellingen die betrekking hebben op het bachelor-mastersysteem. In het derde deel van het verslag worden de resultaten van deze enquête gepresenteerd.

² Zie voor een definitie van internationale studenten Appendix A: Begrippen.

Methoden van onderzoek

In de eerste plaats wordt gebruik gemaakt van de bestaande literatuur om de geschiedenis van het ontstaan van het bachelor-master-model na te gaan. Ook zal ik de verschillende studiegidsen van de opleidingen aan de UvA waar het bachelor-masterstelsel is ingevoerd, bestuderen. Aan de faculteiten waar het systeem tijdens het collegejaar 2003-2004 wordt ingevoerd, is gebruik gemaakt van informatie op het internet. Ook de bachelor- en masteropleidingen die voor de komende jaren in de planning staan, zijn in de analyse meegenomen. De Faculteit der Geneeskunde is buiten beschouwing gelaten, omdat het bachelor-masterstelsel daar (nog) niet ingevoerd is. Literatuur (en het internet) is geraadpleegd om een beeld te krijgen van de invulling van het systeem in verschillende landen.

In de tweede plaats zal ik door middel van een enquête onder internationale studenten de verschillen en overeenkomsten tussen de verschillende systemen onderzoeken. Deze studenten is middels een digitale enquête³ enkele opinievragen gesteld omtrent het bachelor-masterstelsel, in het kader van een exploratief onderzoek.

³ Zie Appendix D voor de specifieke vragen van de enquête.

DEEL I BACHELOR-MASTER AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM: FLEXIBILITEIT

1. **Flexibiliteit: waarom en hoe?**

De flexibiliteit in het bachelor-mastersysteem wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de mate waarin het stelsel zich aan kan passen aan de wensen van de individuele student. Zo kan keuzevrijheid binnen en tussen de verschillende opleidingen meer mogelijkheden bieden aan UvA-studenten. Maar ook terugkeer naar de universiteit voor (bij-)scholing op latere leeftijd kan men onder de noemer flexibiliteit scharen. In dit inleidende hoofdstuk zal ik mij richten op het waarom en hoe van dit concept.

1.1 WAAROM?

Op Europees niveau heeft men met name flexibiliteit als doelstelling geformuleerd, vanwege de vergrote kansen op werkgelegenheid voor afgestudeerden. Differentiatie in studiepaden zou de individuele student meer mogelijkheden bieden op de arbeidsmarkt. Door de verschillende fasen in het hoger onderwijs bestaan er meerdere manieren waarop het hoger onderwijs zich aan kan passen aan de wensen van studenten en aan de wensen van de arbeidsmarkt. Het concept van 'leven lang leren' sluit hier ook bij aan: het moet voor iedereen mogelijk zijn zich een leven lang te scholen, binnen en buiten instellingen voor hoger onderwijs.

1.2 HOE?

1.2.1 *Aandacht voor het onderwerp binnen Nederland*

Vanaf 1999 zijn verschillende rapporten, al dan niet in opdracht van de minister van Onderwijs, uitgebracht over de implementatie van het bachelor-mastersysteem in Nederland. Minister Hermans heeft in zijn notitie 'Naar een open Hoger Onderwijs' de nadruk gelegd op flexibiliteit van het Nederlands hoger onderwijs:

"Flexibiliteit komt tegemoet aan de gevarieerde behoefte aan leren op alle leeftijden. Een gedifferentieerd bestel met diverse instap- en overstapmogelijkheden maakt flexibele leerwegen mogelijk voor jongeren die deelnemen aan hoger onderwijs als eerste stap naar de arbeidsmarkt, en biedt nieuwe mogelijkheden voor instroom en terugkeer in het hoger onderwijs op latere leeftijd na een aantal jaren werkervaring⁴."

In dit kader pleitte de minister voor een variëteit aan soorten bachelors, zoals:

- brede bachelors: multidisciplinaire bacheloropleidingen
- major-minor-modellen⁵: bacheloropleidingen waarbinnen de volledige keuzeruimte – of een deel daarvan – wordt benut voor het volgen van een minor.
- discipline-georiënteerde bacheloropleidingen

Na het afronden van de bacheloropleiding, zouden er tevens verschillende mogelijkheden moeten bestaan voor de student:

- Het volgen van een masteropleiding aan de eigen instelling.
- Het switchen naar een masteropleiding aan een andere universiteit.
- Het volgen van een studie aan een buitenlandse instelling.
- Toetreden tot de arbeidsmarkt. Om deze reden zouden de WO-bachelors flexibel genoeg moeten zijn zodat studenten zich in voldoende mate kunnen voorbereiden op de arbeidsmarkt.

Met betrekking tot de masteropleidingen beoogde Hermans meer inhoudelijke en onderwijskundige differentiatie. Hij denkt hier aan duale leerwegen (opleidingen waarbinnen theorie en praktijk aan elkaar worden gerelateerd), internationale masteropleidingen met Engels als voertaal, differentiatie tussen masteropleidingen die voorbereiden op de latere promotie-

⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2000: 1

⁵ Zie voor een definitie Appendix A: Begrippen.

opleiding of uitstroom naar de arbeidsmarkt en kwalitatief hoogwaardige masterfasen voor excellente studenten; een hoogvlakte met toppen. Om doorstroom tussen de verschillende fasen te bevorderen dienen “blokkades bij de doorstroom van bachelor- naar masteropleiding, zoals nog niet afgeronde studie-onderdelen, zo veel mogelijk beperkt (...) te worden”. Ook is het van belang dat studenten vooraf op de hoogte worden gesteld van instroomeisen van masteropleidingen.

De minister legt tevens de nadruk op de rol die hoger onderwijsinstellingen kunnen spelen bij ‘een leven lang leren’. Dit concept speelt een belangrijke rol binnen de recente onderwijsvernieuwingen. De Europese commissie omschrijft dit begrip als volgt: “Alle vaardigheden die gedurende het hele leven ontplooid worden om kennis, vaardigheden en competenties vanuit een persoonlijk, burgerlijk, sociaal en/of werkgelegenheidsperspectief te verbeteren.”⁶ De invoering van het bachelor-masterstelsel biedt afgestudeerde bachelors de mogelijkheid terug te keren naar de universiteit na een aantal jaar werken om dan een mastergraad te behalen. Daarnaast dient de universiteit een rol te spelen in de na- en bijscholing van afgestudeerde academici. Hermans geeft bovendien aan dat terugkeer naar de universiteit moet worden gestimuleerd door middel van een gedifferentieerd en flexibel aanbod van masteropleidingen, waarbij rekening wordt gehouden met elders verworven kwalificaties.

1.2.2 *Erkenning van de Nederlandse bachelors en masters*

Van groot belang voor de flexibiliteit voor de individuele student is de erkenning van de masteropleiding, maar met name de erkenning van de bacheloropleiding. Om na het voltooien van een bacheloropleiding in te stromen in een master aan een andere instelling, dient men er daar immers vanuit te kunnen gaan dat de verse Bachelor van goeden huize komt.

In Nederland is een accreditatiesysteem geïntroduceerd om mogelijke problemen in de erkenning van opleidingen het hoofd te bieden. Tijdens dit accreditatieproces worden de opleidingen getoetst aan criteria die vooraf zijn vastgesteld door het nieuwe Nationale Accreditatie Orgaan (NAO). Dit zelfstandig bestuursorgaan bestaat onafhankelijk van de overheid én van de hoger onderwijsinstellingen. In het nieuwe accreditatieproces staat kwaliteit, in plaats van de duur van opleiding of de herkomst van instellingen, voorop. Bovendien verschilt accreditatie van het oude systeem van visitatie doordat de nadruk nu ligt op de kwaliteit – input – van de opleiding én de output van de opleiding, zoals het functioneren van afgestudeerden in het werkveld en bijvoorbeeld de kwaliteit van afstudeerwerk.

Accreditatie zal leiden tot *internationale* erkenning als de criteria waaraan opleidingen worden getoetst, internationaal op elkaar aansluiten. Dit zal de internationale vergelijkbaarheid van opleidingen op basis van kwaliteit bevorderen. In dit kader wordt in november 2003 het European Consortium for Accreditation (ECA) opgericht waarbinnen twaalf accrediteringsorganen uit acht landen hun expertise zullen gaan uitwisselen. Eind 2007 moeten zij elkaars beslissingen over de accreditatie van opleidingen accepteren.⁷

In het eerste deel van dit verslag zal ik nagaan in hoeverre de Universiteit van Amsterdam zorgt voor flexibiliteit in de individuele leerwegen van haar studenten. Het volgende hoofdstuk zal hier op ingaan. Hier wordt aandacht geschonken aan de differentiatie in het masteraanbod van de Universiteit van Amsterdam. In het derde hoofdstuk van dit verslag zal ik ingaan op de flexibiliteit binnen de bacheloropleidingen aan de Universiteit van Amsterdam. Het vierde hoofdstuk van dit eerste deel geeft tenslotte een overzicht van de inhoudelijke differentiatie van de masteropleidingen die de UvA aanbiedt.

⁶ Beleidsagenda Leven Lang Leren: <http://www.minocw.nl/brief2k/2002/doc/10802a.doc>

⁷ NRC Handelsblad, “Europa voert ba-ma stelsel vanaf 2005 in”, sectie Binnenland, 20-9-2003, p.2

2. Raamwerk van het bachelor-mastersysteem aan de Universiteit van Amsterdam

In het instellingsplan 2003-2006 stelt het College van Bestuur: “Er komt een gedifferentieerd pakket van een- tot tweejarige masteropleidingen, sommige van internationale allure. Daarmee wordt meer recht gedaan aan de praktijk, waarin niet elke student hetzelfde traject wil volgen.”⁸ Het College geeft hiermee aan dat flexibiliteit in de individuele studiepaden van belang is. In dit hoofdstuk worden de mogelijke studiepaden binnen de Universiteit van Amsterdam behandeld.

Voor UvA-bachelors en bachelorstudenten van andere Nederlandse universiteiten bestaat er een veelvoud aan masteropleidingen⁹. In de eerste paragraaf richt ik mijn aandacht op de differentiatie van masteropleidingen – uit welke soorten masteropleidingen kunnen UvA-bachelors kiezen? – en op de grootte van de keuzevrijheid voor individuele studenten¹⁰. Vervolgens komen de mogelijkheden na het voltooien van de masteropleiding aan de orde. Tenslotte zal ik aan het eind van het hoofdstuk mijn aandacht richten op studenten die van elders naar de UvA komen: zij-instromers uit het hoger beroepsonderwijs, herintredende studenten en buitenlandse studenten.

2.1 MASTEROPLEIDINGEN VOOR UVA-STUDENTEN

2.1.1 Aansluitmasters

Aansluitmasters zijn masters die – de naam zegt het al – automatisch aansluiten bij een bepaalde bacheloropleiding. Studenten die deze opleiding hebben afgerond worden in ieder geval toegelaten tot deze master. De Universiteit van Amsterdam biedt in het collegejaar 2003-2004 105 aansluitmasters aan. Volgend collegejaar worden hier nog drie aansluitmasters aan toegevoegd. Aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen (FMG), de Faculteit der Geesteswetenschappen (FGW), de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie (FEE) en de Faculteit der Rechtsgeleerdheid (FR) duren de aansluitmasters één jaar. Aan de Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica (FNWI - met uitzondering van enkele opleidingen) en de Faculteit der Tandheelkunde (ACTA) duren de aansluitmasters twee jaar. Op de FNWI kan bovendien binnen de aansluitmasters voor drie varianten worden gekozen: de O-, C/E- of de M-variant. De O staat voor de onderzoeksvariant, C/E voor de communicatie/educatie-variant (waaronder de eerstegraads lerarenopleiding) en de M voor de bredere, maatschappelijk gerichte beleids- en managementvariant.

De studenten van de 63 bacheloropleidingen hebben allemaal dus in ieder geval de keuze uit één master: de aansluitmaster. Uit een analyse van de ingangsvoorwaarden van de verschillende aansluitmasters blijkt echter dat de keuzevrijheid over de verschillende bacheloropleidingen sterk uiteenloopt. Studenten van één bacheloropleiding – de interdisciplinaire bachelor Gedrag en Samenleving – kunnen in geen enkele aansluitmaster onvoorwaardelijk instromen, aangezien dit afhankelijk is van het traject dat zij binnen hun opleiding volgen. Studenten van 26 bacheloropleidingen kunnen één aansluitmaster volgen, studenten van 12 bacheloropleidingen hebben de keuze uit twee aansluitmasters, studenten van zes bachelors kunnen uit drie aansluitmasters kiezen, studenten van vijf

⁸ College van Bestuur, 2002: 6.

⁹ In Appendix C vindt u een overzicht van alle opleidingen aan de Universiteit van Amsterdam, geordend naar faculteit en onderwijsinstituut.

¹⁰ In de analyse van de doorstroom voor de verschillende bachelorstudenten zijn alle masteropleidingen meegenomen, dus tevens de masteropleidingen die de komende collegejaren van start gaan. Van de volgende masters zijn de instroomeisen onbekend: Tandheelkunde, Literair Vertaler, de onderzoeksmaster van het ILO, Business Research, Social Sciences, de Lerarenopleiding en Communication Science. Het betreft hier met name opleidingen die dit collegejaar nog niet aangeboden worden. De Engelstalige bacheloropleiding Business and Economics is buiten beschouwing gelaten, omdat over deze opleiding geen gegevens waren over de doorstroom naar masteropleidingen.

bacheloropleidingen kunnen uit vier aansluitmasters kiezen en studenten van één bacheloropleiding kunnen uit vijf aansluitmasters kiezen. Studenten van de overige 12 bachelors kunnen kiezen uit meer dan vijf aansluitmasters. Opvallend is dat met name studenten met een bachelor Natuurkunde, Scheikunde en Biologie de keuze hebben uit veel aansluitmasters (respectievelijk 11, 12 en 12).

2.1.2 *Duale masters*

Duale masters zijn beroepsgeoriënteerde programma's waarbinnen gedurende langere tijd stage wordt gelopen bij een bedrijf of organisatie. Deze masters duren anderhalf tot twee jaar (90 tot 120 ECTS). Dit collegejaar biedt de UvA elf duale masters aan. De komende jaren komen daar in ieder geval nog twee bij. Het aanbod van de duale masters komt van twee faculteiten en van één instituut: de FGW biedt er de komende jaren tien aan, de FMG biedt er twee aan en het Instituut voor de Lerarenopleiding (ILO) biedt er één (met 23 varianten) aan. Toelating tot een duale master gebeurt in bijna alle gevallen door middel van een selectieprocedure, aangezien er maar een beperkt aantal plaatsen zijn. Hier wordt meestal gekeken naar de inhoud van de bachelor, de studieresultaten bij de bacheloropleiding en de motivatie van de student.

Alleen studenten Pedagogiek hebben onvoorwaardelijk toegang tot de duale master Orthopedagogiek. Daarnaast kunnen studenten van tien FGW-bachelors en studenten van twee FMG-bachelors kiezen voor een duale master indien zij de selectieprocedure doorlopen. Eén duale master stelt zich open voor alle studenten met een Geesteswetenschappen-bachelor mits zij een bepaalde minor hebben behaald. Drie andere duale masters staan open voor alle UvA-studenten indien zij bepaalde vakken of een minor hebben behaald.

2.1.3 *Onderzoeksmasters*

Een onderzoeksmaster leidt op voor een wetenschappelijke carrière aan een universiteit of onderzoeksinstelling en duurt 2 jaar (of 120 ECTS). De Universiteit van Amsterdam biedt in het collegejaar 2003-2004 16 onderzoeksmasters aan. In de komende twee collegejaren zullen er nog zes volgen. Om toegang te krijgen tot een onderzoeksmaster moeten bachelorstudenten tevens een selectieprocedure doorlopen. Deze kan strenger zijn dan de procedure voor de duale master. Vaak wordt namelijk ook gekeken naar het niveau van de bachelorscriptie. Daarnaast moet het cijfergemiddelde van de bacheloropleiding meestal van een bepaald niveau zijn. Alleen bachelorstudenten Psychobiologie hebben onvoorwaardelijk toegang tot de onderzoeksmaster Cognitive Science.

Het aanbod van de onderzoeksmasters is geconcentreerd bij drie faculteiten en twee instituten. De FGW biedt de komende jaren 12 onderzoeksmasters aan, de FMG 6 en de FEE 2. Daarnaast biedt het Instituut voor Interdisciplinaire Studies (IIS) een onderzoeksmaster aan en is het ILO een onderzoeksmaster aan het ontwikkelen. De meeste bachelorstudenten aan de UvA kunnen dan ook kiezen voor één of meerdere onderzoeksmasters. Studenten van slechts 12 bacheloropleidingen kennen deze keuze niet. Het betreft hier twee FEE-bachelors, vijf bacheloropleidingen van de FNWI, twee AMC-bachelors en alle studenten met een bacheloropleiding van de FR. Deze studenten kunnen echter nog wel instromen in twee onderzoeksmasters indien zij een aansluitende minor volgen binnen hun bacheloropleiding.

2.1.4 *Een andere aansluitmaster*

Naast de keuze tussen een aansluitmaster die hoort bij de eigen bacheloropleiding, een duale master of een onderzoeksmaster, kunnen UvA-studenten ook kiezen voor een andere aansluitmaster. Studenten Politologie kunnen op deze manier – onder bepaalde voorwaarden – bijvoorbeeld in de aansluitmaster Geschiedenis instromen. Naast de inhoud van de bachelor wordt dan rekening gehouden met de behaalde studieresultaten en de motivatie van de student. In sommige gevallen moeten studenten daarnaast aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo is het mogelijk dat de student wel aan dezelfde faculteit gestudeerd moet hebben, of dat de student een bepaalde minor binnen de bacheloropleiding gevolgd moet hebben. In sommige

gevallen is het volgen van slechts enkele vakken binnen het wetenschapsgebied van de desbetreffende master al voldoende om te worden toegelaten. De examencommissie oordeelt over de toelating van deze studenten. 44 aansluitmasters stellen op deze manier zich open voor andere bachelorstudenten. Dit zijn voornamelijk aansluitmasters van de FEE en de FGW.

2.2 DOORSTUDEREN NA DE MASTER

Studenten die een masteropleiding hebben afgerond, hebben de mogelijkheid nóg een titel te behalen, namelijk de Doctor of Philosophy: Ph.D (de Nederlandse 'doctor'). Over het algemeen dienen studenten te solliciteren voor een vacature aan een onderzoeksinstituut of onderzoeksschool. Met name de onderzoeksscholen hebben Ph.D.-programma's ontwikkeld voor de studenten die bij hen ingeschreven staan. Deze programma's beslaan meestal een aantal (verplichte) modules en duren over het algemeen vier jaar. Ph.D.-studenten aan onderzoeksinstituten kunnen tevens deelnemen aan deze programma's, waarvan het merendeel overigens Engelstalig is. De informatievoorziening binnen het UvA-web betreffende promotieopleidingen is te schaars om een algeheel beeld te vormen van de instroomeisen.

Het is onduidelijk welke rol onderzoeksmasters spelen binnen de promotie. In het instellingsplan 2003-2006 stelt het College van Bestuur: "Bij masteropleidingen die straks vooral een opstap vormen naar de promotieopleiding, komt het aantal studenten grofweg overeen met het aantal promotieplaatsen." In een interview met Dienstbode (het personeelsblad van de medewerkers van de Centrale Diensten van de UvA), stelde Sijbolt Noorda in 2001 bovendien:

"Nu een jaar geleden hebben we (...) met de decanen afgesproken dat we het promovendistelsel willen herzien in samenhang met de introductie van de bachelor-masterstructuur. In het kader daarvan krijg je onderzoekersopleidingen waarin je twee jaar lang als aankomend onderzoeker wordt getraind en dan ligt het promotietraject in het verlengde daarvan. Dan krijg je een andere verdeling. Van vier jaar doctoraal en vier jaar promotie krijg je drie jaar bachelors, twee jaar onderzoekersopleiding, drie jaar promotie."¹¹

Hieruit kan men opmaken dat onderzoeksmasters een opstap vormen naar de promotieopleiding. Of studenten die aansluitmasters of duale masters volgen al dan niet kunnen promoveren, is onduidelijk.

2.3 MOGELIJKE STUDIEPADEN AAN DE UvA VOOR ANDEREN

2.3.1 *Zij-instromers uit het hoger beroepsonderwijs*

Studenten uit het hoger beroepsonderwijs kunnen na het behalen van hun bachelorgraad een masteropleiding volgen aan de universiteit. Aan de UvA bieden 48 aansluitmasters en 2 duale masters deze studenten de mogelijkheid in te stromen na een schakelprogramma. Dit schakelprogramma duurt over het algemeen een jaar of 60 ECTS. Studenten die een andere master willen volgen dienen eerst de bijbehorende academische bachelor te voltooien.

2.3.2 *Herintredende studenten*

In het kader van het 'leven lang leren'-concept moeten afgestudeerde bachelors, masters en doctorandi de mogelijkheid hebben terug te keren naar de universiteit na een periode op de arbeidsmarkt. In relatie tot deze "herintredende" studenten wordt vaak gesproken over het gewicht dat wordt gegeven aan de (werk)ervaring van deze studenten. In de vele rapporten die aandacht hebben gegeven aan het 'leven lang leren'-concept wordt vaak gewezen op de vele mogelijkheden die er zijn voor het European Credit Transfer System. De ECTS-punten die op de UvA nu gangbaar zijn, zouden niet alleen moeten worden toegekend voor het behalen van een bepaalde module, maar ook voor elders verworven kwalificaties, zo wordt wel gezegd. Herintredende studenten zouden hiervan kunnen profiteren. Aan de Universiteit van Amsterdam is hiervoor tot nu toe echter weinig of geen aandacht. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het

¹¹ <http://www.kernbureau.uva.nl/zoeken/object.cfm?objectid=58DB770F-B2EA-45AC-8F9B296E716BAA2B>

feit dat men er tot nu toe vanuit gaat dat de meeste studenten hun master direct na het afronden van hun bachelor zullen gaan volgen. In de toekomst kan het echter steeds meer gangbaar worden dat studenten na hun bacheloropleiding gaan werken. Zij kunnen dan later besluiten weer terug te keren naar de universiteit, ofwel voor het volgen van een master, ofwel voor het volgen van losse modules. De UvA biedt deze studenten meerdere mogelijkheden: deeltijdmasters, postdoctorale opleidingen en cursussen, Open UvA-colleges en in de toekomst cursussen bij het centrum voor permanente educatie.

37 van de 144 masteropleidingen aan de UvA kunnen tevens deeltijd gevolgd worden. Het gaat dan om één onderzoeksmaster, drie duale masters en 33 aansluitmasters. Dit betreft iets meer dan een kwart van het totaal aantal masters.

Voor doctorandi bestaat er tevens de mogelijkheid aan de UvA meerdere postdoctorale opleidingen en cursussen te volgen. Het aanbod beperkt zich echter tot de clusters Taal en Cultuur, Gezondheidszorg, Economie en Recht en de Lerarenopleiding.

Ook biedt de Universiteit van Amsterdam de 'Open UvA-colleges' aan. Dit biedt niet-studenten de mogelijkheid mee te draaien in de universitaire cultuur. Over het algemeen zijn de open UvA-colleges onderdeel van het reguliere studieprogramma van een opleiding en vinden ze door de week en overdag plaats. In enkele gevallen gelden toegangseisen. De open UvA-colleges zijn met name interessant voor niet-academici of voor academici die colleges willen volgen binnen een ander wetenschapsgebied dan waarin zij gespecialiseerd zijn.

Het College van Bestuur heeft in haar "Instellingsplan 2003-2006" bovendien aangegeven dat de Universiteit van Amsterdam een centrum voor permanente educatie op zal zetten om nascholingsonderwijs te bieden aan een aantal beroepsgroepen. Momenteel worden er wel cursussen voor permanente educatie aangeboden, maar deze zijn verspreid over instituten binnen of in samenwerking met de UvA. Het nieuwe centrum zal starten rond 2005. Wellicht zullen de cursussen die hier gegeven worden meer aansluiten bij het 'leven lang leren'-concept, aangezien dit centrum zich zal concentreren op UvA-alumni. Dit centrum zal zich echter slechts richten op enkele beroepsgroepen, waardoor niet alle academici van dit centrum gebruik kunnen maken.

2.3.3 *Internationale studenten*

Het College van Bestuur geeft in haar instellingsplan aan dat zij zich ten doel stelt dat studenten uit het buitenland hun weg moeten vinden naar de Universiteit van Amsterdam. Door de invoering van het bachelor-masterstelsel zouden deze studenten zich bovendien eerder op onze universiteit oriënteren. De UvA wil dat in 2006 tien procent van de bachelorstudenten en 25 procent van de masterstudenten uit het buitenland komt.

Op het bachelorniveau bestaan er aan de UvA voor internationale studenten enkele mogelijkheden. De Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie (FEE) biedt in het aankomend collegejaar één bachelor in het Engels aan. Daarnaast kunnen éénjarige "undergraduate certificates" (deelcertificaten van de bacheloropleiding) behaald worden aan de FEE, de International School for Humanities and Social Sciences (ISHSS) en aan de Amsterdam Law School.

Ook worden 66 Engelstalige masters aangeboden, waarvan vijf onderzoeksmasters en één duale master. 47 van deze masters zijn reguliere masteropleidingen die vanaf de invoering van het bachelor-masterstelsel voor alle studenten – dus ook de reguliere UvA-studenten – Engels als voertaal kennen. De overige 19 Engelstalige masters worden aangeboden door de ISHSS, de Graduate School for Humanities, de Amsterdam Graduate Business School, de Amsterdam Law School, de International School Faculty of Science en de Amsterdam School for International Relations. Over het algemeen komen deze masters overeen met Nederlandstalige masters die elders worden gegeven aan de Universiteit van Amsterdam. In een paar gevallen betreft het echter een master die niet in het Nederlands voor UvA-studenten open staat.

Naast de bachelors en de masters biedt de UvA nog 16 'postgraduate programs' aan die opleiden tot een Ph.D. Deze programma's worden niet op de Nederlandstalige website van de Universiteit van Amsterdam vermeld.

3. Bacheloropleidingen aan de Universiteit van Amsterdam

Dit hoofdstuk is gewijd aan de inhoud van de 63 bacheloropleidingen die de UvA in het komende collegejaar aanbiedt. De mate van specialisatie binnen de bacheloropleiding, de breedte van de bacheloropleiding en de afsluiting van de bacheloropleiding komen aan bod.

In het kader van de brede – of de specialistische bachelor – is het van belang een onderscheid te maken tussen de major en de minor. De *major* is de hoofdrichting die een student binnen een bacheloropleiding volgt. De vrije keuzeruimte binnen de bacheloropleiding kunnen studenten benutten om een samenhangend onderwijsprogramma te volgen aan een andere opleiding: een *minor*. Over het algemeen duren minors een half jaar (30ECTS), maar er bestaan er ook enkele die een heel collegejaar vullen. Op de uiteindelijke bul wordt de minor vermeld. Studenten kunnen er ook voor kiezen meerdere vakken buiten de eigen major te volgen aan verschillende bacheloropleidingen. Deze studenten volgen losse *minormodules*.

3.1 SPECIALISATIE BINNEN DE BACHELOR

Aan de Universiteit van Amsterdam wordt men – zoals in heel Nederland – toegelaten tot een bacheloropleiding op basis van de vooropleiding die men genoten heeft. De hoofdrichting staat in de bacheloropleiding voorop: 77 procent van het totaal aantal punten (180 ECTS) wordt besteed aan vakken binnen de major. Het aantal punten dat een student behaalt met verplichte vakken binnen de opleiding varieert van 18¹² tot 180¹³ ECTS. Naast de modules die verplicht zijn, kennen de meeste opleidingen ook de mogelijkheid om een aantal keuzevakken te volgen binnen de eigen opleiding. Deze keuzevrijheid binnen de major varieert in grote mate over de verschillende opleidingen. Zestien opleidingen kennen helemaal geen keuzevakken en bij één bacheloropleiding¹⁴ worden zelfs 114 van de 180 punten behaald door middel van keuzevakken. Gemiddeld worden 23 punten verdiend met keuzevakken.

3.2 DE BREDE BACHELOR

De brede bachelor is van belang voor de flexibiliteit van de individuele student. Studenten die tijdens hun bacheloropleiding bepaalde kernvaardigheden hebben opgedaan, zijn beter voorbereid op de arbeidsmarkt. Dat valt ook te zeggen voor studenten die veel vrijheid hebben gehad in het samenstellen van hun eigen vakkenpakket. Bovendien geeft een minor aan een andere opleiding een student vaak toegang tot een andere aansluitmaster.

Volgens de commissie Kwartiermakers die de aanzet heeft gegeven tot het Nederlands Accreditatie Orgaan, zou de bacheloropleiding onder andere voor een aanzienlijk deel uit academische kernvaardigheden moeten bestaan. Aan de FGW is dit idee met beide handen aangepakt. Hier volgt iedere student een vak academische vaardigheden (van 10 punten) en een vak wetenschapsfilosofie (10 punten). Aan de andere faculteiten is de brede academische vorming van de student afhankelijk van de onderwijskundige filosofie op de eigen opleiding. De UvA-student behaalt gemiddeld 11 ECTS door modules op het gebied van de 'academic core' en 6 ECTS op het gebied van de wetenschapsfilosofie. Op de FNWI bestaat er daarentegen weinig en bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid geen aandacht voor academische vaardigheden en wetenschapsfilosofie.

Voor de brede academische vorming van de student is het belangrijk dat deze kennis neemt van andere vakgebieden. Aan de UvA heeft het College van Bestuur de verschillende faculteiten dan ook gevraagd iedere bachelorstudent de mogelijkheid te bieden een 30-punts minor te volgen. De FGW heeft in reactie hierop alle bacheloropleidingen opgedragen 30 ECTS vrij te maken voor het volgen van een minor. Aan alle andere faculteiten is geen uniform beleid

¹² Dit betreft de bacheloropleiding Bio-exact.

¹³ Dit betreft de bacheloropleiding Notarieel Recht.

¹⁴ Dit betreft de brede bachelor Bèta-Gamma.

gevoerd. Dit heeft tot gevolg dat er aan elke andere faculteit (behalve aan de FMG) minstens één bacheloropleiding is waar geen ruimte is voor een minormodule. De FMG en de FNWI komen echter wel dicht in de buurt van de FGW. Hier is respectievelijk gemiddeld 23 en 27 ECTS ruimte voor een minor. Bij Rechtsgeleerdheid en de FEE is er daarentegen gemiddeld minder dan 10 punten ruimte voor een minor. De meeste studenten aan deze faculteiten kunnen dan ook geen volledige minor volgen.

Naast de ruimte die er is om een minor te volgen, is ook de structuur waarbinnen deze vakken gevolgd kunnen worden, van belang. Aan de meeste faculteiten krijgt een student voor een module gemiddeld 10 punten. Een aantal opleidingen geeft studenten echter slechts de ruimte om een minormodule van vijf of zes ECTS te halen. Voor deze studenten zal het moeilijk worden een module te vinden van dat precieze aantal punten aan een andere bacheloropleiding. Daarnaast wordt het volgen van een minorvak niet altijd verplicht gesteld. Vaak hebben studenten een bepaald aantal punten dat zij kunnen besteden aan modules ofwel binnen de eigen opleiding of elders. Verbreding is in dit geval een optie en geen garantie.

Vanaf het collegejaar 2003-2004 biedt de UvA bovendien zes interdisciplinaire bachelors aangeboden: Bèta-gamma, Bio-exact, Bio-medische wetenschappen, Gedrag en Samenleving, Informatiekunde, Medische Informatiekunde en Psychobiologie. Kenmerk van deze bachelors is de grote keuzevrijheid binnen de aanverwante opleidingen en de nadruk op een breed academisch perspectief.

3.3 AFSLUITING VAN DE BACHELOR

Aan de UvA worden 21 bacheloropleidingen afgesloten met een leeronderzoek en een scriptie. Gemiddeld worden hier 16 ECTS mee behaald. Het merendeel van de bacheloropleidingen (36) wordt afgesloten met alleen een scriptie. 57 opleidingen kennen dus in alle gevallen een scriptie, bij Theaterwetenschap is het optioneel en bij Bèta-gamma is het afhankelijk van de major. Alleen bij Politicologie, Notarieel Recht en Fiscaal Recht wordt de bachelor niet afgesloten met een scriptie.

3.4 CONCLUSIE

De gemiddelde bacheloropleiding aan de Universiteit van Amsterdam bestaat uit:

- 9% *Algemene academische vorming*:
 - modules academische vaardigheden: 6%
 - modules wetenschapsfilosofie: 3%
- 77% *Vakken binnen de eigen opleiding*:
 - Verplichte vakken binnen de eigen opleiding: 63%
 - Leeronderzoek: 3%
 - Bachelorscriptie: 4%
 - Keuzevakken binnen de eigen opleiding: 14%
- 14% *Keuzevakken buiten de eigen opleiding / minorvakken*

4. Masteropleidingen aan de Universiteit van Amsterdam: flexibiliteit

Waar de bacheloropleiding verbreding biedt, wordt de masterfase gekarakteriseerd door verdieping. In dit hoofdstuk wil ik nagaan in hoeverre de 144 masteropleidingen aan de UvA studenten inderdaad de mogelijkheid bieden zich te specialiseren. Mijn aandacht zal in eerste instantie uitgaan naar de hoeveelheid richtingen die een student kan kiezen na zijn of haar bacheloropleiding. Ook het aantal verplichte vakken en het aantal keuzevakken binnen de master komt aan bod, om na te gaan of studenten ook in hun gebied van interesse de mogelijkheid hebben zich vrijelijk verder te specialiseren. Ten derde ben ik geïnteresseerd in de manier waarop deze tweede cyclus over het algemeen wordt afgesloten.

In dit hoofdstuk wordt een onderscheid gemaakt tussen de aansluitmasters, de bèta-aansluitmasters (de FNWI-masters van 120 ECTS), de duale masters en de onderzoeksmasters, aangezien de lengte, de inhoud en de vorm van deze masters sterk van elkaar verschillen. Bovendien kan ik zo nagaan op welke manieren de verschillende soorten masters van elkaar verschillen. Acht masteropleidingen¹⁵ zullen in dit hoofdstuk niet behandeld worden, vanwege een tekort aan informatie.

4.1 VERDIEPING NA DE BACHELOR

Na het voltooien van de bacheloropleiding kunnen studenten over het algemeen kiezen tussen meerdere aansluitmasters of een aansluitmaster met verschillende afstudeerrichtingen of varianten. Dit zou men het eerste moment van specialisatie kunnen noemen: de keuze van de master of een bepaalde richting binnen een master.

Met name aan de FNWI, de FR en de FEE zijn de verschillende afstudeerrichtingen binnen de oude doctoraalopleidingen als aparte masteropleidingen geregistreerd. Hierdoor lijkt het alsof studenten die een bacheloropleiding hebben gevolgd aan een van deze faculteiten meer keuze hebben na de bachelor. De masters aan de FMG en de FGW herbergen echter vaak een groot aantal afstudeerrichtingen. Studenten die één van deze aansluitmasters kiezen, specialiseren zich binnen de master in plaats van aan de hand van de master.

Na de bacheloropleiding hebben UvA-studenten de keuze uit minimaal één en maximaal vijftien aansluitmasters of richtingen binnen masters. Studenten hebben gemiddeld ongeveer vijf opties na hun bachelor. Met name studenten van de talenstudies van Geesteswetenschappen kunnen uit één aansluitmaster kiezen met één richting. Studenten Scheikunde, Geschiedenis en Biologie hebben de grootste keuzevrijheid: zij hebben de keuze uit respectievelijk 12, 14 en 15 specialisaties.

De keuze voor een bepaalde master of een bepaalde richting binnen een master kan echter niet altijd vrijelijk gemaakt worden. In 15 gevallen is de keuze van de master of de afstudeerrichting binnen de master afhankelijk van de bachelor, of wordt de keuze reeds in de bachelor gemaakt. Een student die zich al binnen de bachelor heeft gespecialiseerd, heeft dan niet meer de mogelijkheid zich in de masterfase te verdiepen in een andere richting van het gekozen wetenschapsgebied.

4.2 SPECIALISATIE BINNEN DE MASTER

Na het eerste moment van specialisatie – de keuze voor een bepaalde aansluitmaster of de keuze voor een richting binnen de master – hebben studenten de mogelijkheid zich te verdiepen in hun eigen onderwerp van keuze. Binnen dit wetenschapsgebied besteedt de masterstudent gemiddeld een derde van de gehele master aan verplichte vakken. Binnen de bèta-aansluitmasters wordt er relatief weinig en binnen de duale masters relatief veel tijd aan deze verplichte modules besteed.

¹⁵ Het betreft de masters: Cultureel Erfgoed, Literair Vertaler, Business Research, Social Sciences, Communication Science, Tandheelkunde, Lerarenopleiding en de onderzoeksmaster van het ILO.

Naast de verplichte modules – die studenten de basiskennis geven van het wetenschapsgebied dat ze willen bestuderen – hebben studenten meestal de mogelijkheid zich via keuzevakken verder te specialiseren. De keuzeruimte binnen de eigen master varieert van 0 tot 67 procent van het totaal aantal ECTS binnen de master. Met name de bèta-aansluitmasters kennen veel keuzevrijheid binnen hun wetenschapsgebied: aan deze opleidingen wordt gemiddeld 27 procent van de tweejarige studie besteed aan keuzevakken.

Binnen de onderzoeksmasters wordt 20 procent van het totale puntenaantal besteed aan keuzevakken binnen de master. Deze kleinere keuzevrijheid is te herleiden tot het grote aantal punten dat individueel wordt ingevuld. Bij 12 van de 22 onderzoeksmasters wordt hier 30 ECTS aan besteed. In de meeste gevallen bestaan deze individueel ingevulde punten uit het 'meelopen' met een onderzoek of het zelf doen van onderzoek onder begeleiding van een docent.

Binnen de duale masters wordt nog minder tijd besteed aan het volgen van keuzemodules: 6 procent van het totale puntenaantal. Dit wordt veroorzaakt door het grote aantal punten dat wordt behaald door het doen van een stage. Met deze stage wordt minimaal 20 en maximaal 60 ECTS 'verdiend'. Ook aansluitmasters kennen in een aantal gevallen een stage.

4.3 DE BREDE MASTEROPLEIDING?

Naast het volgen van keuzevakken binnen de eigen master, bieden een aantal opleidingen tevens de mogelijkheid vakken te volgen buiten het wetenschapsgebied, zogenaamde minormodules. Dit is een opvallend fenomeen, aangezien minors over het algemeen thuishoren in de verbredingsfase van de studieloopbaan: de bacheloropleiding. Het volgen van minormodules aan masteropleidingen kent echter meestal wel restricties. Waar studenten binnen de brede bachelor naast hun major Franse Taal en Cultuur een minor Scheikunde kunnen volgen, moeten masterstudenten hun minorvakken meestal kunnen relateren aan de eigen masteropleiding.

47 van de 136 onderzochte opleidingen bieden op deze manier de mogelijkheid minorvakken te volgen. Met name bèta-aansluitmasters en 'gewone' aansluitmasters reserveren hiervoor ruimte. Slechts één andersoortige master – een onderzoeksmaster – biedt de ruimte voor minorvakken.

4.4 AFSLUITING VAN DE MASTER

De master wordt aan de Universiteit van Amsterdam op meerdere manieren afgerond. 88 van de 136 onderzochte masters worden afgesloten met alleen een scriptie. 31 masteropleidingen worden afgerond door middel van een leeronderzoek en een scriptie. Zeven masters worden afgesloten met alleen een leeronderzoek en tien masters worden afgerond met alleen een afstudeerproject.

Een afstudeerproject kan men over het algemeen vergelijken met een leeronderzoek en een scriptie in één. Daarnaast zijn afstudeerprojecten wellicht meer individueel van opzet. Waar een student bij een leeronderzoek samenwerkt met medestudenten aan een groter onderzoek, kan een afstudeerproject meer bij de eigen wensen aansluiten. Vaak beginnen studenten samen aan een groot onderzoeksproject waarna ieder een eigen deelproject voor zijn of haar rekening neemt. Bovendien komt het ook voor dat een afstudeerproject geen leeronderzoek behelst maar een afstudeerstage.

Gemiddeld wordt iets minder dan een derde van de tijd binnen de master besteed aan het afstuderen. In de bèta-aansluitmaster wordt de meeste tijd besteed aan het afstuderen, waarna de andere aansluitmasters, de onderzoeksmaster en de duale master volgen. Als men echter kijkt naar het deel van de masteropleiding dat aan concrete wetenschapsbeoefening wordt besteed, staan de onderzoeksmasters bovenaan. Binnen de onderzoeksmaster wordt

immers een groot deel van de tijd besteed aan het doen van individueel onderzoek. Samen met het afstuderen wordt bijna de helft van de onderzoeksmaster besteed aan wetenschappelijk onderzoek.

Tabel 4.1 Inhoud van de verschillende soorten masteropleidingen

Soort master	N	Verplichte modules		Keuze-modules		Minor-modules		Individueel ingevulde punten		Afstuderen		Stage		Totaal	
		ECTS	Perc.	ECTS	Perc.	ECTS	Perc.	ECTS	Perc.	ECTS	Perc.	ECTS	Perc.	ECTS	Perc.
Aansluit-master	74	23	38%	14	23%	3	5%	0	1%	19	31%	1	2%	60	100%
Bèta-aansluit-master	34	27	23%	31	27%	12	10%	0	0%	50	40%	0	0%	120	100%
Duale master	13	35	39%	5	6%	0	0%	1	1%	14	15%	35	39%	90	100%
Onderzoeks-master	22	41	34%	24	20%	3	3%	23	19%	29	24%	0	0%	120	100%
<i>Gemiddeld</i>			<i>33%</i>		<i>22%</i>		<i>6%</i>		<i>3%</i>		<i>31%</i>		<i>5%</i>		<i>100%</i>

5. Commentaar: Flexibiliteit aan de Universiteit van Amsterdam

Binnen de 63 bacheloropleidingen aan de UvA wordt op meerdere manieren voor flexibiliteit in individuele studieroads gezorgd. Ten eerste hebben studenten over het algemeen de mogelijkheid een aantal keuzevakken te volgen binnen hun opleiding. De keuzevrijheid verschilt echter wel per opleiding. Daarnaast biedt de UvA studenten de mogelijkheid vakken te volgen buiten de eigen opleiding: zogenaamde minormodules. Studenten die een samenhangend programma van minorvakken (van 30 of 60 ECTS) aan een andere opleiding volgen, krijgen een aantekening op hun bul dat zij een complete minor hebben afgerond. Het College van Bestuur heeft zich ten doel gesteld alle bachelorstudenten de mogelijkheid te bieden een 30-punts-minor te volgen. Uit dit onderzoek blijkt echter dat deze doelstelling niet behaald is. Alleen de bachelorstudenten aan de FGW hebben in ieder geval de ruimte om een minor te halen. De FMG en de FNWI komen hier dicht bij in de buurt – hier bestaat gemiddeld 23 en 27 ECTS ruimte voor een minor, maar aan de FEE en de FR is gemiddeld slechts ruimte voor 10 ECTS aan minormodules. Bovendien bestaan er grote verschillen in de structuur waarbinnen (minor)vakken gevolgd kunnen worden over de verschillende opleidingen. Dit leidt tot discrepantie tussen het aantal punten dat een student geacht wordt te behalen en het aantal punten dat de beoogde minormodule behelst. Ten derde leidt de nadruk op algemene academische vaardigheden binnen de bacheloropleiding ertoe dat studenten op een brede manier als wetenschapper worden geschoold. Echter, ook met betrekking tot deze vaardigheden bestaan er veel verschillen tussen opleidingen en faculteiten. Ten vierde biedt de UvA zeven interdisciplinaire bachelors aan voor studenten die zich breed academisch willen scholen. En tenslotte leidt het afronden van de bacheloropleiding met een scriptie of leeronderzoek ertoe dat de bachelorfase in de academische loopbaan wordt gezien als een afgerond geheel en niet enkel als een opstapfase naar de master. Slechts drie bacheloropleidingen aan de UvA worden niet op deze manier afgesloten.

Na het afronden van de bacheloropleiding kunnen studenten er in eerste instantie voor kiezen (tijdelijk) te gaan werken. In dit perspectief valt één van de pijlers van de flexibele bacheloropleiding – de academische vaardigheden – zeker toe te juichen. Voor een werkgever is het immers van belang dat een academisch geschoolde Bachelor tenminste enigszins om kan gaan met de computer en zich tekstueel en mondeling uit kan drukken. Daarnaast kan het van belang zijn dat studenten binnen de bachelorfase voldoende keuzevrijheid hebben om zich voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Met name studenten die specifieke ideeën hebben over het werk dat zij willen doen en graag relevante vakken willen volgen, zouden hiertoe de mogelijkheid moeten krijgen. Bovendien is het in deze context van belang dat een student de bacheloropleiding afrondt met een scriptie of een leeronderzoek. Ten eerste omdat dit aanduidt dat de bacheloropleiding een afgerond geheel is en ten tweede omdat hiermee de individuele doorzettingskracht van de aanstaande werknemer wordt aangetoond.

Indien een student na enige tijd in het werkveld weer wil terugkeren naar de Universiteit, biedt de UvA meerdere mogelijkheden. Ten eerste kunnen deze herintreders instromen in een (deeltijd)master of in postdoctorale opleidingen of cursussen. Daarnaast kunnen zij deelnemen aan Open UvA-colleges en in de toekomst aan cursussen van het centrum voor permanente educatie. Hierbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat dit centrum slechts cursussen gaat geven voor bepaalde beroepsgroepen.

Een tweede optie na de bacheloropleiding is het volgen van een masteropleiding aan een andere universiteit in binnen- of buitenland. In hoeverre het mogelijk is over te stappen naar een andere instelling is voor een groot deel afhankelijk van de vorderingen van het nieuwe accreditatieproces. Daarnaast lijkt het hier ook van belang dat de bacheloropleiding met een bepaald eindproduct is afgesloten, met name wanneer dit bij deze andere instelling gangbaar is.

Een derde mogelijkheid na de bacheloropleiding is het volgen van een master aan de Universiteit van Amsterdam. Naar verwachting zal dit de meest gangbare studieloopbaan zijn.

Aan de UvA hebben studenten de keuze uit drie soorten masters: aansluitmasters, duale masters en onderzoeksmasters. De differentiatie die minister Hermans voor ogen had in 2000, is dus zeker gedeeltelijk waargemaakt. Want studenten kunnen niet alleen kiezen tussen verschillende soorten masters, deze masters blijken ook inhoudelijk van elkaar te verschillen. Toch kunnen niet alle studenten kiezen tussen én een aansluitmaster én een duale master én een onderzoeksmaster. Dit is slechts weggelegd voor studenten van 14 bacheloropleidingen aan de FGW en de FMG. Daarnaast kunnen studenten van 35 bacheloropleidingen kiezen uit één of meerdere aansluitmasters en een onderzoeksmaster. Alle andere bachelors hebben slechts de keuze uit één of meerdere aansluitmasters, al of niet na het doorstaan van een zware selectieprocedure. Naast de keuze tussen verschillende soorten masters kunnen studenten ook vaak instromen in aansluitmasters die aansluiten bij een andere bacheloropleiding. Studenten moeten dan meestal wel een minor gevolgd hebben die aansluit bij de desbetreffende master. Wat dat betreft is het dan ook zorgwekkend dat niet alle bachelorstudenten de mogelijkheid hebben een minor te volgen. Hierdoor wordt hun keuzevrijheid na de eerste fase van de academische loopbaan, beknot. Een ander probleem is dat de informatievoorziening over ingangseisen van de masters en de mogelijkheden na de bacheloropleiding, in veel gevallen ontoereikend is.

Studenten aan de FGW van de onderwijsinstututen Kunst- en Cultuurwetenschappen, Neerlandistiek en Taal en Letterkunde kennen de meeste flexibiliteit. Deze studenten kunnen kiezen uit alle soorten masters en hebben ruimte om een minor te volgen zodat zij tevens over kunnen stappen naar een aansluitmaster in een andere studierichting. Studenten van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid zijn het minst flexibel in het volgen van hun eigen studiep pad. Zij kunnen wel kiezen uit meerdere aansluitmasters aan de eigen faculteit, maar hebben geen mogelijkheid om een andere aansluitmaster te kiezen vanwege het gebrek aan ruimte voor een minor. Daarnaast worden er geen duale masters en onderzoeksmasters aangeboden door de FR.

DEEL II BACHELOR-MASTER AAN DE UNIVERSITEIT VAN
AMSTERDAM: INTERNATIONALE VERGELIJKBAARHEID

6. Internationale vergelijkbaarheid: waarom en hoe?

6.1 WAAROM?

Op Europees niveau heeft men de internationale vergelijkbaarheid van het Europees hoger onderwijs als één van de belangrijkste doelen geformuleerd. Hieraan lagen twee redenen ten grondslag. Ten eerste zou de internationale vergelijkbaarheid zorgen voor meer mogelijkheden voor studenten. De flexibiliteit van de individuele studiepaden zou toenemen doordat de invoering van het bachelor-master systeem studenten niet alleen binnen, maar ook buiten Europa meer mogelijkheden biedt. Ten tweede leidt de internationale vergelijkbaarheid tot een grotere herkenbaarheid van de Europese Hoger Onderwijs Ruimte. Aangezien de Europese ministers van Onderwijs dit Europese hoger onderwijs aantrekkelijker willen maken voor de buitenwacht is herkenbaarheid een belangrijk doel. Als anderen zich meer in kunnen leven in het hoger onderwijssysteem dat bestaat binnen Europa, zullen zij immers eerder de kwaliteiten inzien van dit onderwijs.

6.2 HOE? - AANDACHT VOOR HET ONDERWERP BINNEN NEDERLAND

Vanaf 1999 zijn verschillende rapporten, al dan niet in opdracht van de minister van Onderwijs, uitgebracht over de implementatie van het bachelor-mastersysteem in Nederland. In deze rapporten werd tevens de nadruk gelegd op internationale vergelijkbaarheid van het Nederlandse en Europese hoger onderwijs.

Op 31 mei 1999 bracht de Onderwijsraad een adviesrapport uit genaamd "Hoger Onderwijs in Internationale Context". In dit rapport werden de internationale ontwikkelingen op het gebied van hoger onderwijs grondig bestudeerd. In eerste instantie lag de nadruk op het streven naar een Europese hoger onderwijsruimte. Ook werd de toenemende concurrentie op het gebied van hoger onderwijs aangestipt. Hier ontwaarde men een vooraanstaande rol van de Engelstalige landen. Daarnaast kwam men tot de conclusie dat ook op het gebied van het virtuele hoger onderwijs de Angelsaksische landen voorop staan (genoemd worden de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Australië en Canada). Ten slotte constateerde de Onderwijsraad dat deze ontwikkelingen als gevolg hebben dat de rol van het Engels als voertaal in het hoger onderwijs een steeds belangrijker plaats inneemt. Met andere woorden: de invoering van het bachelor-mastersysteem zou geënt moeten worden op Angelsaksische standaarden om de internationale concurrentiepositie van het Nederlandse hoger onderwijs te vergroten.

In juni 2000 kwam de commissie Rinnooy Kan met een rapport genaamd 'Advies inzake de invoering van een bachelor-master systeem in het Nederlands hoger onderwijs'. In dit advies lag tevens de nadruk op de internationale vergelijkbaarheid van het Nederlands hoger onderwijs. Zo zou er, in navolging van de praktijk van de Verenigde Staten, een breed georiënteerde bachelorfase moeten komen. Bachelorstudenten zouden de mogelijkheid moeten hebben vakken te kunnen volgen uit een groot aantal disciplines. Daarnaast moest er aandacht komen voor analytische en communicatieve vaardigheden. Specialisatie in de richting van de eigen keuze zou plaats moeten vinden in de masterfase.

De commissie Kwartiermakers, die werd ingesteld door minister Hermans om een eerste verkenning te doen voor een Nationaal Accreditatie Orgaan (NAO), legde tevens de nadruk op een bacheloropleiding die geënt zou moeten worden op Angelsaksisch voorbeeld. In hun rapport "Prikkel, presteren, profileren", stelde deze commissie een universitaire 'brede bachelor' voor. Deze bachelor zou moeten bestaan uit:

- ¼ van de studielast in het hoofdvak
- ¼ in de aan het hoofdvak gelieerde disciplines
- ¼ in academische kernvakken "academic core"

- ¼ in de rubriek keuzevakken

De master zou moeten opleiden “tot een gekwalificeerde onderzoekscompetentie dan wel tot die van de academische professional”¹⁶. Dit onderscheid sluit, zoals we later zullen zien, aan bij de hoger onderwijspraktijk in de Verenigde Staten van Amerika.

In het tweede deel van dit verslag zal ik de situatie aan de Universiteit van Amsterdam vergelijken met de hoger onderwijssystemen van de Verenigde Staten van Amerika en het Verenigd Koninkrijk. Ik heb voor deze landen gekozen vanwege hun prominente plaats in het globale hoger onderwijs. Daarnaast zijn deze systemen onder de loep genomen, aangezien zij ook onderling sterk van elkaar verschillen. Andere hoger onderwijssystemen in de wereld zijn over het algemeen een kopie van het ene, van het andere of van beide stelsels. De onderwijssystemen in beide landen – en dan met name in het Verenigd Koninkrijk – zijn echter wel sterk aan veranderingen onderhevig. Hierover zal ik in dit rapport echter niet verder uitweiden. Binnen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk heb ik naast secundaire informatie over de onderwijssystemen, tevens de concrete situatie op enkele universiteiten bekeken om een beeld op te doen van de praktijk. Het betreft hier Sussex University en Cambridge University in het V.K., en New York University en Montana University in de V.S.

In het eerstvolgende hoofdstuk – hoofdstuk 6 – worden de raamwerken van de hoger onderwijssystemen met elkaar vergeleken. Nadruk ligt hier op de duur van de cycli en de doorstroom van de ene fase naar de andere. In hoofdstuk 7 worden de bachelorniveaus met elkaar vergeleken, waarna in het laatste hoofdstuk de masteropleidingen volgen. Ik heb met name aandacht voor de concrete invulling van de verschillende cycli, omdat inhoudelijke verschillen tussen de onderwijssystemen vaak leiden tot problemen bij uitwisseling.

¹⁶ Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs, 2001: 33.

7. Raamwerk van het bachelor-mastersysteem: internationale vergelijkbaarheid

7.1 VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA

Twee soorten instituten die het hoger onderwijs in de Verenigde Staten verzorgen, zijn voor dit onderzoek van belang: colleges en universiteiten. Colleges zijn meestal kleiner dan universiteiten en bieden over het algemeen enkel undergraduate programma's (bacheloropleidingen en deelcertificaten) aan. Universiteiten bieden daarentegen ook graduate programma's (master- en Ph.D.-opleidingen) aan.

Het behalen van een bachelors diploma duurt in de V.S. in principe vier jaar. Bij het behalen van een bachelordiploma wordt het G.P.A. bepaald: het *Grade Point Average* (het cijfergemiddelde). Daarnaast is het mogelijk een 'honours degree' - een cum laude graad - te behalen door middel van het behalen van extra punten of het schrijven van een 'honours thesis'. De manier waarop dit gebeurt is afhankelijk van de universiteit en het departement.

Na het behalen van het bachelordiploma is het mogelijk door te studeren op het graduate niveau, afhankelijk van het G.P.A. Het cijfergemiddelde moet redelijk hoog zijn. Daarnaast kan onderzoekservaring of relevante werkervaring ook bepalend zijn voor toelating tot het graduate niveau.

Het graduate niveau kan in de V.S. leiden tot twee soorten diploma's: een Master en een Ph.D. Het masterprogramma is erop gericht aanvullende opleiding of training te bieden binnen het kennisgebied van de student. Er zijn twee soorten masters in de V.S.: academische masters en professionele masters. Beide masters duren één tot twee jaar. Terwijl professionele Masters meestal niet de optie hebben om te promoveren, kunnen academische Masters dit over het algemeen wel. Om het uiteindelijke doctorsdiploma (de titel Ph.D.) te behalen is na het bachelordiploma nog circa vijf tot acht jaar studie nodig. Het aansluitende masterprogramma wordt in deze opleiding geïntegreerd.

7.2 VERENIGD KONINKRIJK

Het Verenigd Koninkrijk kent op het niveau van het hoger onderwijs meerdere instituten: universiteiten, university colleges en higher education colleges. Tussen de universiteiten onderling bestaan grote verschillen, met name vanwege het onderscheid tussen 'oude' en 'nieuwe' universiteiten. Waar de oude universiteiten de nadruk leggen op academische vorming, wordt op de nieuwe universiteiten de samenhang tussen praktijk en kennis benadrukt. De university colleges en higher education colleges staan los van deze universiteiten, maar bieden over het algemeen dezelfde graden aan.

In het Verenigd Koninkrijk worden bacheloropleidingen 'honours degrees' genoemd. Deze duren meestal drie jaar. Studenten met een goede honours graad kunnen doorstromen naar het masterniveau, welke meestal één jaar duurt. Het aantal plaatsen bij de twee soorten masteropleidingen – de Taught Masters en de Research Masters – is echter beperkt. Toelating bij de onderzoeksmasters wordt gebaseerd op studieresultaten en een onderzoeksofzet. Bovendien moeten studenten soms al een 'Taught Master' hebben afgerond alvorens zij kunnen doorstromen naar een onderzoeksmaster.

Om te kunnen promoveren in het Verenigd Koninkrijk dienen studenten nog drie jaar door te studeren. Toelating geschiedt op basis van een master of op basis van een bachelor, vooraanstaande academische resultaten zijn vereist. Studenten die enkel een bachelordiploma hebben behaald, dienen vakken in te halen bij aansluitende masteropleidingen.

7.3 VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN MET NEDERLAND EN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Wat betreft de lengte van de bacheloropleidingen zijn er geen hele grote verschillen op te merken tussen de onderzochte landen. In Nederland en het Verenigd Koninkrijk duren de

bacheloropleidingen drie jaar. In de V.S. duurt deze opleiding vier jaar. Vanwege het feit dat de bacheloropleiding in de V.S. één jaar langer duurt, zien Amerikaanse studenten de Europese bachelors wel eens als een minder goede opleiding. De bacheloropleidingen in de V.S. duren echter langer vanwege het relatief lage middelbare schoolniveau in dit land. Undergraduate studenten zijn hierdoor de eerste jaren van hun studie veel tijd kwijt aan het evenaren van het niveau van de Europese bachelorstudenten. De masteropleidingen duren overigens in de onderzochte landen ongeveer even lang: één à twee jaar.

Een opvallend verschil tussen de Angelsaksische landen en Nederland (en in het bijzonder de UvA) zijn de voorwaarden die gesteld worden voor toelating tot het masterniveau. Waar in Nederland grote waarde wordt toegekend aan de vrijheid van onderwijs en wij van mening zijn dat elke bachelor toegang moet hebben tot tenminste één master, is dat in de onderzochte landen niet het geval. In de V.S. is toelating tot de master afhankelijk van het cijfergemiddelde en in het Verenigd Koninkrijk moet men een goede honours graad behaald hebben. Vanwege de grote competitie komt het er dan ook op neer dat niet iedereen door kan stromen naar het masters niveau.

Ook de manier waarop men een honours graad behaalt, verschilt per land. Aan de Universiteit van Amsterdam wordt deze graad toegekend indien men een bepaald cijfergemiddelde heeft behaald. In het Verenigd Koninkrijk rondt elke bachelorstudent de opleiding af met de toevoeging honours en in de V.S. moet de student extra punten halen of een thesis schrijven. Het Instituut voor Interdisciplinaire Studies en de opleiding Psychologie aan de UvA beginnen dit jaar wel met een honours-klas voor propedeusestudenten. Dit moet echter niet worden gezien als een selectieklas voor excellente studenten naar Amerikaans gebruik. In principe kunnen namelijk alle studenten die zich meer willen inzetten, deelnemen. Bovendien worden studenten die niet hebben deelgenomen niet uitgesloten als zij later in hun studie interesse tonen voor bijvoorbeeld een onderzoeksmaster.

Indien studenten na het voltooien van de masteropleiding willen promoveren dienen zij in de onderzochte landen óf vijf tot acht jaar (in de Verenigde Staten), of drie jaar (in het Verenigd Koninkrijk) of vier jaar aan de Universiteit van Amsterdam door te studeren. De duur van de promotie verschilt dus sterk van land tot land.

8. Bacheloropleidingen: internationale vergelijkbaarheid

8.1 VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA

Het hoger onderwijssysteem van de V.S. wordt gekenmerkt door de 'liberal arts and sciences philosophy'. Dit houdt in dat elke student aan een universiteit of college in meer of mindere mate bepaalde modules binnen alle wetenschapsgebieden moet volgen. De mate van deze algemene academische vorming verschilt per opleiding en per instelling. Op een universiteit of college waar de 'liberal arts philosophy' hoog staat aangeschreven begint elke student met een aantal algemeen vormende vakken, waarna de 'major' (het hoofdvak) gekozen wordt.

Om het bachelordiploma te behalen moet een student in de Verenigde Staten zijn of haar curriculum met de volgende soorten vakken vullen:

- *Core courses*: Deze vormen de basis van het programma en zijn vereist voor alle studenten. Het gaat hier ten eerste om academische kernvaardigheden zoals argumentatie, schrijfvaardigheden en statistiek. Daarnaast betreft het interdisciplinaire modules op het gebied van Wiskunde, Engels, Geesteswetenschappen, Filosofie, en Sociale wetenschappen. Het aantal vakken dat gevolgd moet worden verschilt per instelling.
- *Major courses*: Hier gaat om vakken op het gebied van de hoofdrichting die de student kiest. Meestal kiest een student één hoofdvak, maar soms bestaat de mogelijkheid twee hoofdvakken te kiezen binnen gerelateerde onderzoeksgebieden. Het aantal vakken binnen de hoofdrichting vormt ongeveer 25 tot 50 procent van het totaal aantal modules.
- *Minor courses*: Een minor wordt in de V.S. gezien als de tweede (maar kleinere) hoofdrichting die gekozen kan worden. Het aantal vakken benodigd voor een minor is ongeveer de helft van het aantal majorvakken.
- *Elective courses*: Keuzevakken kunnen worden gekozen uit het aanbod van alle faculteiten of departementen.

Opvallend aan het hoger onderwijssysteem in de V.S. is dat een student van tevoren niet hoeft te bepalen wat zijn of haar major zal zijn. Daarnaast is het soms ook mogelijk van major te veranderen gedurende de studie. Overigens worden studenten in de V.S. vaak wel van tevoren tot een bepaalde faculteit of school toegelaten. Dit verbreedt of beperkt de keuze van het hoofdvak.

Over het algemeen staat het hoger onderwijs in de V.S. bekend om haar flexibiliteit. Dit verschilt echter wel per universiteit, per departement en per hoofdrichting.

8.2 VERENIGD KONINKRIJK

De Britse student stelt zijn of haar hoofdrichting(en) in principe voor het begin van de academische carrière vast. Toelating vindt plaats op basis van een gemaakte studiekeuze. De studieprogramma's staan per onderwerp redelijk vast. De eerste twee jaar van de opleiding worden over het algemeen gevuld met verplichte vakken binnen het onderwerp van keuze en met modules in aanverwante wetenschapsdisciplines. Naarmate de studie vordert, bestaat er echter meer keuzevrijheid voor de student. In het derde jaar van de bachelor krijgen studenten de mogelijkheid zich te specialiseren in het onderwerp van keuze.

Brede academische vorming zoals gepropageerd wordt in de V.S., kent het Engels hoger onderwijs slechts in zeer beperkte mate. Ook bestaat er een kleinere keuzevrijheid, aangezien studenten over het algemeen geen vakken kunnen volgen bij uiteenlopende disciplines. Het collegejaar wordt vaak afgesloten met een eindexamen dat het gehele jaar beslaat. Daarnaast wordt de volledige bachelorfase meestal afgesloten met een eindexamen en een afsluitende dissertatie of leeronderzoek.

8.3 VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN MET NEDERLAND EN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Een eerste overeenkomst tussen het Nederlandse bachelor-mastermodel en dat in het Verenigd Koninkrijk betreft de toelating tot de bachelorfase. Waar het in de V.S. gangbaar is dat studenten pas later hun hoofdvak kiezen – meestal na ongeveer een jaar studie – stellen studenten in Nederland en het Verenigd Koninkrijk hun hoofdvak voor aanvang van de bachelorfase vast.

Anderzijds sluit de Universiteit van Amsterdam met haar streven naar de 'brede bachelor' juist aan bij de praktijk in de Verenigde Staten. In de V.S. bestaat veel ruimte binnen de bachelor voor het volgen van een minor en ligt de nadruk op algemene academische vorming. Ook de grote keuzevrijheid aan de UvA komt overeen met de praktijk aan de Amerikaanse universiteiten en colleges. Daar kent men tevens de mogelijkheid modules te volgen aan andere faculteiten; iets dat in het Verenigd Koninkrijk niet kan.

Wat betreft de concrete invulling van de bachelor aan de Universiteit van Amsterdam kan opgemerkt worden dat deze meer in overeenstemming is met de bachelor in het Verenigd Koninkrijk. Het streven naar de brede bachelor komt immers in de puntenverdeling niet naar voren. Binnen de bacheloropleiding staat meer dan 60 procent van het curriculum van tevoren vast. Bovendien bestaat er relatief weinig ruimte voor academische vorming en minormodules.

In het Verenigd Koninkrijk wordt aan het begin van de bachelor ruimte vrijgemaakt voor modules in aanverwante wetenschapsdisciplines. Dit zien we ook in de V.S., waar 'liberal arts-students' verplicht modules volgen in andere wetenschapsdisciplines. Hier lijken de bachelors in de V.S. en in het V.K. zeer sterk op elkaar. Aan de UvA kennen wij deze praktijk niet. Studenten hebben wel de mogelijkheid om vakken te volgen bij andere bacheloropleidingen, maar zij hoeven het niet altijd te doen. Modules binnen de eigen opleiding gericht op andere wetenschapsdisciplines worden bovendien vaak verbonden aan de eigen discipline. Het objectief kennismaken met andere vakgebieden komt slechts aan de orde in minorvakken.

Specialisatie in de bachelorfase verschilt sterk tussen universiteiten in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In de V.S. wordt slechts ongeveer de helft van de tijd of minder van de bacheloropleiding besteed aan het hoofdvak. Bovendien staan de modules die gevolgd dienen te worden voor de major meestal grotendeels vast. De praktijk in het Verenigd Koninkrijk komt meer overeen met de bacheloropleidingen aan de Universiteit van Amsterdam. Hier wordt tevens het grootste deel van de opleiding besteed aan modules binnen het hoofdvak. Daarnaast hebben bachelorstudenten meestal de mogelijkheid zich te specialiseren in hun vakgebied, óf door middel van het kiezen van een specialisatie, óf door het volgen van meerdere keuzevakken binnen de wetenschapsdiscipline. Deze verregerende specialisatie binnen de bachelor zorgt ook vaak voor moeilijkheden in de uitwisseling tussen het Verenigd Koninkrijk en de V.S. Zo valt op een website voor uitwisselingsstudenten te lezen dat graduate-studenten uit de V.S. vaak enkel undergraduate modules kunnen volgen als zij gaan studeren aan een Engelse universiteit. Het relatief lage niveau van de middelbare scholen in de V.S. – als gevolg waarvan Amerikaanse bachelorstudenten aan het begin van hun studie veel stof nog in moeten halen – is de andere oorzaak van de uitwisselingsproblemen.

Met betrekking tot de afsluiting van de bachelor bestaan er tevens grote verschillen tussen de onderzochte landen. In de V.S. wordt de bachelor niet afgesloten met een bepaald examen, maar krijgen studenten hun bul als zij het totale aantal punten behaald hebben. In het Verenigd Koninkrijk wordt alle stof nogmaals getoetst door middel van een groot eindexamen en moeten studenten een scriptie schrijven. De praktijk aan de UvA (met uitzondering van slechts twee bachelorstudies) om de bachelor met een scriptie en soms een leeronderzoek af te sluiten, lijkt het meest in overeenstemming met de bacheloropleidingen aan de Engelse universiteiten en colleges.

9. *Masteropleidingen: internationale vergelijkbaarheid*

9.1 VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA

Binnen de masteropleiding krijgen Amerikaanse studenten de mogelijkheid zich te verdiepen in het wetenschapsgebied van keuze. In tegenstelling tot de bacheloropleidingen is de master meer specialistisch van aard en worden studenten meer op zichzelf teruggeworpen. In de V.S. hebben bachelorstudenten de keuze tussen academische en professionele masterprogramma's. Beide duren één à twee jaar. Masterprogramma's sluiten aan bij de major of bij de minor die gevolgd is tijdens de bachelor. Dit betekent dat de master óf overeenkomt met de major of de minor of dat het een master in een aanverwante discipline betreft.

In het academische masterprogramma in de Verenigde Staten ligt de nadruk op onderzoek, onderzoeksmethodologie en veldwerk. Veel masterprogramma's bieden een thesis- en een non-thesis-optie aan. Studenten in een non-thesis programma dienen meer vakken te volgen en sluiten de master af met een schriftelijk examen over de behandelde stof. Studenten in een thesis-programma dienen daarentegen meer tijd te steken in onderzoek en het schrijven van een thesis en sluiten hun master af met een mondeling examen over de geschreven thesis en de gevolgde modules.

Het professionele masterprogramma is erop gericht studenten hun kennis praktisch toe te laten passen. Het programma is vaak meer gestructureerd en staat veel meer vast dan het programma van een academische master. Meestal bestaat de thesisoptie niet. Professionele masters worden gegeven op het gebied van bedrijfskunde, sociaal werk en bijvoorbeeld onderwijs.

Masterprogramma's die specifiek niet tot promotieopleiding leiden heten 'terminal master's programs'. De meeste professionele masters vallen binnen deze categorie.

9.2 VERENIGD KONINKRIJK

Na afronding van de bachelor hebben studenten in het V.K. de mogelijkheid zich verder te specialiseren binnen hun wetenschapsgebied. Over het algemeen volgen studenten een master die aansluit bij het hoofdvak in hun bachelor. Het is soms echter ook mogelijk een master te volgen binnen een ander wetenschapsgebied.

De twee belangrijkste masterprogramma's binnen het Verenigd Koninkrijk zijn de Taught Masters en de Research Masters (mRes). De Taught Masters (academisch of professioneel), welke één jaar duren, kennen een intensief lesprogramma met kernmodules met nadruk op methodologie of vakkennis. Na deze verplichte vakken is er ruimte voor een aantal keuzevakken binnen het eigen onderzoeksgebied. De verschillende modules worden afgesloten met examens en het behalen van de uiteindelijke bul wordt voor een groot deel bepaald door een afsluitende dissertatie. In principe wordt circa 50 procent van de Taught Master besteed aan verplichte vakken. Hierna wordt ongeveer 20 procent van het totaal aantal punten besteed aan keuzevakken, waarna een afsluitende scriptie wordt geschreven. Sommige professionele Taught masters ruimen tijd in voor een stage.

De Research Masters (die één tot drie jaar duren) zijn voornamelijk een vooropleiding voor het doctorale niveau. Nadruk ligt hier op individuele studie onder toezicht van een supervisor. Tweederde van de opleiding wordt besteed aan het voorbereiden, plannen en doen van onderzoek. Indien studenten niet eerst een Taught Master hebben gevolgd binnen een bepaald discipline, moeten zij daarnaast een aantal modules bij de aanverwante Taught Master volgen. In de overige tijd wordt een dissertatie geschreven, welke wordt verdedigd ten overstaan van wetenschappers binnen het eigen onderzoeksgebied. Om toegang te krijgen tot een onderzoeksmaster moet een student van tevoren een onderzoeksvoorstel voorleggen.

9.3 VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN MET NEDERLAND EN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

De soorten masters die aangeboden worden aan de UvA komen grotendeels overeen met de masters die men kent in het Verenigd Koninkrijk. Onze aansluitmasters lijken sterk op de Taught Masters: de meeste tijd binnen de master wordt besteed aan verplichte vakken. Hierna wordt iets minder tijd besteed aan keuzevakken. Een verschil tussen beide masters ligt in het gewicht dat wordt toegekend aan de afstudeerfase. Waar in het Verenigd Koninkrijk 'slechts' 20 procent van de master wordt besteed aan het schrijven van de scriptie, besteden UvA-studenten gemiddeld 30 procent van hun tijd aan de afstudeerfase. De academische masters in de Verenigde Staten lijken ook enigszins op de aansluitmasters aan de UvA. Een groot verschil tussen beide ligt in het belang dat men hecht aan het volgen van modules. Een thesis wordt gezien als 'iets extra's'. De nadruk die ligt op het volgen van de modules valt te herleiden tot het kleine aantal vakken dat men in de bachelor binnen een bepaald wetenschapsgebied heeft gevolgd. Een groot deel van de basiskennis moet nog in de master worden gedoceerd. Dit terwijl studenten aan de UvA en in het Verenigd Koninkrijk zich soms al binnen de bacheloropleiding specialiseren.

Het Verenigd Koninkrijk kent net als de Universiteit van Amsterdam onderzoeksmasters naast de aansluitmasters. In beide landen wordt een gedeelte van deze master besteed aan het volgen van modules in de bijbehorende aansluitmaster of Taught Master. Binnen de Engelse Research Master wordt echter wel meer tijd besteed aan het doen van onderzoek en het schrijven van een dissertatie dan binnen de UvA-onderzoeksmaster. In alledrie de onderzochte landen worden tevens duale of professionele masters aangeboden.

10. *Commentaar: internationale vergelijkbaarheid*

Het bachelor-masterstelsel aan de Universiteit van Amsterdam komt het meest overeen met het systeem in het Verenigd Koninkrijk: bacheloropleidingen duren drie jaar en zijn voor het grootste deel georiënteerd op een bepaalde wetenschapsdiscipline. Aan de UvA en binnen het V.K. bestaat echter wel steeds meer aandacht voor de brede bachelor naar Amerikaans gebruik. Een andere overeenkomst tussen de UvA en het V.K. betreft de manier waarop de bacheloropleiding wordt afgesloten: met een scriptie. De Universiteit van Amsterdam lijkt tevens het meest op het Verenigd Koninkrijk met betrekking tot de soorten masters, de invulling van de masteropleiding en de afsluiting van de master.

Een punt waarop de Universiteit van Amsterdam meer aansluit bij de onderwijspraktijk in de Verenigde Staten van Amerika, betreft de nadruk op flexibiliteit. Ik doel hiermee op flexibiliteit binnen de bacheloropleiding en flexibiliteit in de doorstroom naar masters binnen verschillende vakgebieden.

Een groot verschil tussen de praktijk aan de UvA, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk heeft te maken met de overgang tussen de verschillende niveaus. In Nederland (en aan de UvA) worden alle bachelorstudenten in ieder geval toegelaten tot één masteropleiding, terwijl dit in de beide onderzochte landen niet het geval is. Hier dienen studenten naast een voltooide bacheloropleiding aan extra eisen te voldoen alvorens zij kunnen doorstromen naar het masters niveau.

Dit duidt tevens op een ander cruciaal verschil tussen de onderzochte landen: In de V.S. en het V.K. wordt de bacheloropleiding gezien als een afgerond geheel; studenten hoeven geen masteropleiding te volgen, een bachelorsgraad is voldoende. Deze praktijk sluit aan bij één van de doelen van de Bologna-verklaring: de bachelorgraad dient van belang te zijn voor de arbeidsmarkt. In Nederland wordt de HBO-bachelor wel, maar de academische bacheloropleiding niet gezien als een (mogelijk) eindstation. Ook aan de Universiteit van Amsterdam rekent men erop dat de meeste bachelorstudenten zich aanmelden voor een (aansluit)master. Dit blijkt uit een citaat van één van de voorlichtingssites van de UvA: “De meeste studenten zullen (...) doorstromen in het masterprogramma om zich verder te specialiseren.”¹⁷ Dit kan de flexibiliteit in de weg staan om meerdere redenen. Ten eerste leidt dit ertoe dat niet alle bacheloropleidingen aan de UvA studenten in voldoende mate voorbereiden op een plek op de arbeidsmarkt. Ten tweede zal de UvA hierdoor minder de prikkel voelen om masteropleidingen ook deeltijd aan te bieden. Als aangenomen wordt dat studenten hun masterdiploma direct na hun bachelor behalen, hoeft men immers minder rekening te houden met terugkerende studenten.

Er lijkt dan ook sprake te zijn van een paradox: wanneer voor toelating tot de masteropleidingen geselecteerd wordt, neemt de flexibiliteit voor de student in zekere zin toe. Dit leidt immers bij de universiteit tot het bewustzijn dat het behalen van de bachelorgraad als uitstroommoment kan worden gezien. Wanneer geen selectie plaatsvindt, bestaat de prikkel tot dit bewustwordingsproces minder.

¹⁷ <http://www.uva.nl/zoeken/object.cfm?objectid=C5D3A4FB-B76F-4893-89206E9AFF1BAF6B>

DEEL III RESULTATEN VAN DE ENQUETE ONDER INTERNATIONALE STUDENTEN

11. Resultaten enquête onder internationale studenten

In het kader van een exploratief onderzoek zijn internationale studenten in een on-line enquête om hun mening gevraagd over enkele zaken omtrent de invoering van het bachelor-mastersysteem aan de Universiteit van Amsterdam. Ik heb deze studenten benaderd, omdat aangenomen kan worden dat zij wellicht ervaring hebben met het bachelor-masterstelsel en omdat zij als buitenstaanders een ander licht kunnen werpen op de onderwijsvernieuwingen aan de UvA. Aan de studenten zijn in totaal zeven stellingen voorgelegd. Zij dienden hun mening uit te drukken door middel van een vijf-punts-antwoordschaal¹⁸.

11.1 RESPONS

In totaal zijn 695 internationale studenten benaderd door middel van een online enquête. 55 studenten hebben hun mening gegeven over de stellingen¹⁹. Deze studenten zijn afkomstig van meerdere universiteiten, gesitueerd in meerdere landen²⁰. 44 van de 55 studenten hebben wel eens gehoord van het bachelor-master systeem, en 11 zeggen dat zij geen kennis hebben van dit systeem. Deze 11 studenten hebben wij niet buiten de analyse gelaten, omdat de twee groepen niet significant van elkaar verschilden²¹ in het beantwoorden van de stellingen. Bovendien geven 20 studenten aan dat zij geen ervaring hebben met het systeem en 26 studenten²² geven aan dat het bachelor-master systeem op hun eigen universiteit geheel ingevoerd is. Negen studenten geven te kennen dat het stelsel momenteel op hun eigen universiteit wordt ingevoerd.

11.2 HET LEVEN-LANG-LEREN CONCEPT

De internationale studenten die gereageerd hebben, zijn redelijk eenduidig met betrekking tot het tijdelijk werken tussen de twee verschillende fasen in het bachelor-mastersysteem. 60,7 procent van de respondenten was het eens of zeer eens met de stelling "Het is belangrijk enige werkervaring op te doen voor het behalen van een masters graad". Dit resultaat stemt enigszins overeen met de verwachting dat studenten na hun bacheloropleiding waarschijnlijk (tijdelijk) zullen gaan werken. Tenminste, als UvA-studenten zich aanpassen aan de internationaal heersende praktijk.

11.3 ARBEIDSMARKTPERSPECTIEF

De twee fasen binnen het bachelor-mastersysteem bieden in de ogen van de internationale studenten verschillende perspectieven op de arbeidsmarkt. Zij geven aan dat een bachelors graad misschien voldoende is om op de arbeidsmarkt een behoorlijke positie te veroveren, maar dat het hebben van een masters diploma ervoor zorgt dat de kans op een betere positie wordt vergroot. 67,9 procent van de respondenten is het namelijk eens of zeer eens met de stelling "Om competitief te zijn op de arbeidsmarkt, heb je een masters graad nodig". In dit opzicht lijken de internationale studenten aan te sluiten bij de heersende norm in Nederland. Ook wij vinden een bacheloropleiding interessant, maar de universitaire student is pas echt klaar als hij of zij tevens een masteropleiding heeft afgerond.

¹⁸ Het betreft hier een antwoordschaal met de mogelijkheden: zeer mee eens, mee eens, neutraal, mee oneens, zeer mee oneens.

¹⁹ De response rate is 0,08.

²⁰ De studenten waren afkomstig van universiteiten uit: Afghanistan, België, China, Colombia, Tsjechië, de Dominicaanse Republiek, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Hong Kong, Hongarije, India, Indonesië, Israël, Italië, Mexico, Noorwegen, Peru, Polen, Portugal, Roemenië, Rusland, Singapore, Spanje, Zweden, Taiwan, de Verenigde Staten en Vietnam.

²¹ Dit hebben wij getoetst aan de hand van de Mann Whitney U Test.

²² Dit betreft studenten uit Colombia, Griekenland, Hong Kong, Hongarije, India, Mexico, Portugal, Singapore, Spanje, Taiwan, de Verenigde Staten en Vietnam.

In tegenstelling tot Nederlandse studenten blijken de internationale studenten echter andere dan academische redenen te formuleren om een master te volgen. 58,9 procent van de ondervraagden was het met de stelling “Men hoeft alleen maar een master te volgen om academische redenen”, namelijk (zeer) oneens. Dit geeft aan dat andere redenen meespelen in de keuze voor een vervolgstudie. Vanwege de overige resultaten valt aan te nemen dat het verbeteren van de kansen op de arbeidsmarkt hierin zeker een belangrijke rol speelt.

11.4 SELECTIE AAN DE POORT

De stelling “Alle studenten zouden moeten worden toegelaten tot het masters niveau” leidde tot opvallende resultaten. Slechts 10,8 procent van de ondervraagden gaf aan het eens of zeer eens te zijn met deze stelling. 76,8 procent van de studenten was het met de stelling (zeer) oneens. Naar Nederlandse maatstaven is dit een opvallende uitkomst, aangezien van overheidswege besloten is dat iedere bachelorstudent aan de universiteit moet kunnen doorstromen naar minstens één masteropleiding. Blijkbaar is het in het buitenland gebruikelijker de masteropleiding als 'topopleiding' te zien, en niet als een verlengde van de bacheloropleiding. Het is echter ook mogelijk dat studenten de stelling anders geïnterpreteerd hebben. Zo hebben ze misschien gelezen dat alle studenten – dus ook studenten die niet aan de minimale eisen voldoen – moeten worden toegelaten.

11.5 INTERNATIONALE MOBILITEIT

Het bachelor-mastersysteem is in Europa tevens ingevoerd om het hoger onderwijssysteem aantrekkelijker te maken. Om deze reden heb ik de respondenten hun mening gevraagd over de volgende stelling: “De implementatie van het bachelor-master systeem in verschillende landen zal de mobiliteit van studenten vergroten”. Met deze stelling was 58,9 procent van de studenten het (zeer) eens. Bovendien was 55,3 procent van de ondervraagden het eens of zeer eens met de stelling “De invoering van het bachelor-master systeem aan de UvA zal meer buitenlandse studenten aantrekken”. Alhoewel veel studenten bij deze en de vorige stelling aangaven neutraal te zijn, wijzen de resultaten van beide stellingen in dezelfde richting: de invoering van het bachelor-master systeem is voor wat betreft de mobiliteit van studenten een goede impuls.

11.6 COMMENTAAR

Uit de enquête onder internationale studenten kunnen we op meerdere manieren lering trekken. Ten eerste blijkt het in andere landen meer gangbaar te zijn tussen de twee fasen van het hoger onderwijs enige werkervaring op te doen. Indien UvA-studenten zich aansluiten bij deze internationaal heersende praktijk zal de UvA in de bacheloropleidingen meer rekening moeten houden met uitstromende en in de masteropleidingen met herintredende studenten. Ten tweede is opgevallen dat internationale studenten opleidingen in het hoger onderwijs sterk relateren aan de positie die deze opleidingen opleveren op de arbeidsmarkt. Studenten volgen niet (alleen) een master vanwege academische redenen – om meer kennis op te doen – maar vooral om competitief te zijn op de arbeidsmarkt. De vraag is of Nederlandse studenten op eenzelfde manier tegen hun opleiding aankijken. Een derde conclusie die getrokken mag worden, is dat de internationale mobiliteit die de Europese ministers van Onderwijs voor ogen hadden toen zij de Bologna-verklaring tekenden, volgens deze internationale studenten door de invoering van het bachelor-mastersysteem kan worden bereikt. Zo wordt de concurrentiepositie van het Nederlandse en Europese Hoger Onderwijs waarschijnlijk verbeterd.

DEEL IV CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Conclusie

*Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren, en ook weemoedigheid, die niemand kan verklaren...*²³

De 29 Europese ministers van Onderwijs die de Bologna-verklaring tekenden, hebben zich op 19 juni 1999 een tweetal dromen voorgesteld: het bereiken van flexibiliteit en internationale vergelijkbaarheid van het Europese hoger onderwijssysteem. In dit verslag heb ik onderzocht in hoeverre deze dromen zijn omgezet in daden, door antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: “Voldoet het bachelor-mastersysteem op de Universiteit van Amsterdam aan de doelstellingen zoals oorspronkelijk geformuleerd in de Bologna-verklaring?”

In het kader van de flexibiliteit heeft de UvA meerdere daden gesteld, waardoor studenten veel mogelijkheden hebben om hun studieloopbaan flexibel te doorlopen. Niet alle studenten hebben echter dezelfde mogelijkheden. Dit heeft deels te maken met het feit dat niet alle onderwijsinstellingen de drie verschillende soorten masters – aansluitmasters, duale masters en onderzoeksmasters – aanbieden. Daarnaast neemt de flexibiliteit af doordat niet alle studenten de mogelijkheid hebben een 30-punts minor te volgen tijdens hun bacheloropleiding. Ook worden een aantal masteropleidingen – met name opleidingen aan de FNWI – enkel in het Engels aangeboden. Studenten aan aanverwante bacheloropleidingen kunnen niet meer kiezen voor een Nederlandstalige master.

Met betrekking tot het ‘leven lang leren’-concept heeft de UvA de daad bij het woord gevoegd. Ten eerste bestaat er al enige tijd de mogelijkheid Open UvA-colleges te volgen, zij het voornamelijk overdag en door de week. Daarnaast worden er enkele deeltijdmasters aangeboden en heeft het College van Bestuur de aanzet gegeven tot het oprichten van een centrum voor permanente educatie.

Goede informatievoorziening levert een belangrijke bijdrage aan de flexibiliteit van de individuele studiepaden. Tijdens het verzamelen van de data voor dit onderzoek is mij opgevallen dat de voorlichting over de vele studiemogelijkheden²⁴ wel eens tekortschiet. Na het voltooien van de bacheloropleiding hebben studenten bijvoorbeeld de mogelijkheid een andere aansluitmaster te volgen dan de master die aansluit bij hun eigen studie. De ingangseisen voor deze masters zijn wel bekend bij de opleiding zelf en bij aansluitende bacheloropleidingen, maar vaak niet bij andere bacheloropleidingen. Hierdoor is het moeilijk alle mogelijkheden voor alle studenten duidelijk in kaart te brengen. Het lijkt er dan ook op dat de informatie-uitwisseling tussen de verschillende bachelor- en masteropleidingen onvoldoende is, of dat de informatie wel in voldoende mate aanwezig is bij de verschillende opleidingen, maar niet wordt omgezet in voorlichting naar de student.

Ook de informatievoorziening met betrekking tot promotiemogelijkheden en de ingangseisen voor deze trajecten is schaars. Er bestaat bijvoorbeeld geen aparte website over dit onderwerp op het UvA-web. Opvallend is overigens dat op de Engelstalige website wel de mogelijkheden voor aanstaande promovendi staan aangegeven.

Uit het onderzoek naar de internationale vergelijkbaarheid blijkt dat het onderwijssysteem aan de Universiteit van Amsterdam het meeste aansluit bij de praktijk in het Verenigd Koninkrijk. Met betrekking tot de doorstroom tussen het bachelor- en het masterniveau blijken echter grote verschillen te bestaan tussen de UvA enerzijds en de V.S. en het V.K. anderzijds. In de

²³ Fragment uit het gedicht ‘Het Huwelijk’ van Willem Elsschot, Rotterdam 1910.

²⁴ Uit onderzoek van het Interstedelijk Studenten Overleg en de Elsevier blijkt tevens dat studenten ontevreden zijn over de voorlichting over het bachelor-masterstelsel.

Angelsaksische landen is het niet gebruikelijk dat studenten vanzelfsprekend in kunnen stromen in een masteropleiding. Hieruit kan men afleiden dat de bacheloropleiding in deze landen wordt gezien als een afgerond geheel en de masteropleiding als een aanvulling hierop. De resultaten van de enquête onder internationale studenten wijzen ook in deze richting.

Aan de UvA wordt de bacheloropleiding echter voornamelijk gezien als een opstap naar een verdere opleiding. De uiteindelijke masteropleiding is voor de Universiteit van Amsterdam en haar studenten het beoogde eindstation. Voor deze stelling zijn een aantal aanwijzingen te vinden. Ten eerste zijn er aan de UvA drie bacheloropleidingen die niet worden afgerond door middel van een scriptie of een leeronderzoek. Daarnaast bestaat er binnen de bacheloropleidingen weinig tot geen oriëntatie op de arbeidsmarkt en heeft niet elke bachelorstudent in dezelfde mate de vrijheid zijn of haar opleiding in te vullen om aan de wensen van de toekomstige werkgever te voldoen. Naar mijn mening is het erkennen van de academische bacheloropleiding als een afgerond geheel een voorwaarde voor het bereiken van meer flexibiliteit binnen het leven-lang-leren-concept.

De dromen van de Europese ministers van Onderwijs zijn over het algemeen omgezet in daden door de Universiteit van Amsterdam. Uiteraard heb ik in dit onderzoeksverslag geprobeerd een aantal (praktische) bezwaren te formuleren. Deze zal ik in het volgende hoofdstuk omzetten in aanbevelingen.

Aanbevelingen

- Flexibiliteit binnen de bacheloropleiding moet een streven zijn. Alle bachelorstudenten zouden de mogelijkheid moeten hebben minstens een minor van 30 ECTS te volgen.
- Alle studenten aan bacheloropleidingen dienen onderwijs te (kunnen) genieten in academische vaardigheden. Hierbij valt te denken aan modules op het gebied van onderzoeksmethoden, argumentatie, academisch schrijven, computervaardigheden en wetenschapsfilosofie.
- De bacheloropleiding dient bij voorkeur te worden afgesloten met een scriptie of een leeronderzoek, zodat de opleiding wordt gezien als een afgerond geheel.
- Alle bachelorstudenten aan de Universiteit van Amsterdam zouden gelijke kansen moeten hebben op doorstroom naar verschillende soorten masters. In principe zou elk onderwijsinstituut naast de aansluitmaster(s), minstens één duale master en één onderzoeksmaster moeten aanbieden.
- De informatievoorziening met betrekking tot de vele mogelijkheden die de UvA na de bacheloropleiding biedt, moet worden verbeterd. Studenten kunnen hun kansen beter benutten als zij zich hiervan bewust zijn.
- Een goede voorlichting over de ingangseisen van de verschillende masters is onontbeerlijk, zodat studenten hier rekening mee kunnen houden tijdens hun bacheloropleiding.
- Om de voorlichting over het bachelor-mastersysteem te verbeteren kan gedacht worden aan de lancering van een doorstroom-website. Hierop zouden de doorstroommogelijkheden voor UvA-studenten gespecificeerd kunnen worden aan de hand van de genoten bacheloropleiding en de gekozen minormodules.
- Studenten dienen beter op de hoogte te worden gesteld van de mogelijkheden tot promotie aan de UvA. Het is aan te bevelen naast de aparte bachelor- en mastersites tevens een website te lanceren over de promotiemogelijkheden aan de UvA.
- In het kader van het leven-lang-leren concept is het van belang mensen uit het werkveld meer mogelijkheden te bieden. Het is aan te bevelen nascholingscursussen aan te bieden op meerdere vakgebieden en dan met name 's avonds of in het weekend. Ook zullen meer masteropleidingen deeltijd aangeboden moeten worden in de toekomst.
- Indien studenten niet de mogelijkheid hebben om te kiezen tussen Nederlands- of Engelstalig onderwijs in de masterfase, is het van belang dat het Engelstalig onderwijs van goed niveau is.
- Over het algemeen kan gezegd worden dat de verschillende faculteiten, onderwijsinstellingen en opleidingen kennis dienen te nemen van elkaars onderwijspraktijken en –vernieuwingen. Dit leidt ertoe dat alle studenten aan de UvA profijt hebben van het beste onderwijsbeleid.

Literatuur en bronnen

Literatuur:

Beerkens et. al., *Topics and Trends in Higher Education Policy; an update on higher education policy issues in nine Western European countries*. Enschede, Center for Higher Education Policy Studies, 2001.

College van Bestuur Universiteit van Amsterdam, *Instellingsplan Universiteit van Amsterdam 2003-2006*. Amsterdam: UvA, Bureau Communicatie, 2002.

Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs, *Prikkelen Presteren Profileren*, 2001. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

Education USA, *If You want to Study in the United States; Booklet 2: Graduate and Professional Study and Research*. U.S. Department of State, Educational Information and Resources Branch.

Education USA, *If You want to Study in the United States; Booklet 1: Undergraduate Study*. U.S. Department of State, Educational Information and Resources Branch.

Goedgebuure, L. et. al., *Een basis voor een Sterkte Zwakte analyse in het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief*. Enschede, Center for Higher Education Policy Studies, 2001.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, *Naar een open hoger onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2000, van: <http://www.minocw.nl/onderwijs/ho/nota2/index.html>

Onderwijsraad, *Advies: HOOP 2000*. Den Haag: Onderwijsraad, 1999.

Onderwijsraad, *Het Europa van het Hoger Onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad, 2002.

Onderwijsraad, *Invoering Bachelor-Master Systeem in het Hoger Onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad, 2000.

Reichert, S. & Tauch, C., *Trends in Learning Structures in European Higher Education III; Bologna four years after: Steps toward sustainable reform of higher education in Europe*. Concept-versie voor Het Graz-congres van de European University Association, 2003.

Theisens, H., *Higher Education in The United Kingdom; Country Report*. Enschede, Center for Higher Education Policy Studies, 2003.

Bronnen:

British Council, Education: www.educationuk.org

Center for Higher Education Policy Studies: www.utwente.nl/cheps

Euridyce: The Information Network on Education in Europe : www.euridyce.org

European Network for Quality Assurance in Higher Education: www.enqa.net

ISEP : International Student Exchange Program : www.isep.org

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen: www.minocw.nl

Montana University: www.montana.edu

New York University: www.nyu.edu

U.K. Department of Education and Skills, Higher Education: www.dfes.gov.uk/highereducation

U.S. Department of State, Higher Education: educationusa.state.gov

University of Cambridge: www.cam.ac.uk

University of Sussex: www.sussex.ac.uk

Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek: wettenbank.sdu.nl

Appendix A Begrippen

- Academische Vaardigheden:** Basisvaardigheden voor het verwerven, verwerken en presenteren van digitale en niet-digitale informatie in een wetenschappelijke context. Modules die onder deze noemer vallen zijn vakken op het gebied van informatievaardigheden, computervaardigheden, presentatie, argumentatie, academisch schrijven, wetenschaps-filosofie en methodologie.
- Afstudeeropdracht:** Een complex van verscheidene afstudeerverplichtingen, zoals een stage, een scriptie en een leeronderzoek.
- Afstudeerproject:** Een onderzoeksproject aan het eind van de master dat begint met het bestuderen van een specialistisch onderwerp (binnen de gekozen specialisatie). Iedere deelnemer aan het project kiest na verloop van tijd een deelonderwerp en schrijft hierover een scriptie. Ook is het mogelijk een stage te verslaan met een scriptie. Kenmerk van het afstudeerproject is dan ook dat de scriptie niet los staat van het leeronderzoek of de stage, maar hieraan verbonden wordt.
- Internationale Studenten:** Deze bestaan uit vier categorieën studenten:
- Internationale bachelorstudenten: internationale studenten die hun gehele bacheloropleiding aan de UvA volgen en voltooien en hun collegegeld aan de UvA betalen.
 - Internationale masterstudenten: internationale studenten die hun masteropleiding aan de UvA volgen en voltooien en hun collegegeld aan de UvA betalen.
 - Ph.D.-studenten: internationale studenten die aan de UvA een promotietraject volgen.
 - Uitwisselingsstudenten: studenten die voor een jaar of een semester aan de UvA studeren via een uitwisselingsprogramma van hun eigen universiteit, waar zij collegegeld betalen.
- Keuzevakken / Keuzemodules:** Keuzemodules of -vakken die de student binnen zijn of haar discipline of major volgt.
- Leeronderzoek:** Een project waarbinnen een student leert onderzoek te doen, samen met andere studenten of individueel. Na afloop wordt een onderzoeksverslag ingeleverd. Meestal schrijven studenten hiernaast nog een scriptie.

<i>Major/minor combinatie:</i>	Een bacheloropleiding waarbinnen de volledige keuzeruimte – of een deel daarvan – wordt benut voor het volgen van een minor.
<i>Major:</i>	De hoofdrichting binnen de bacheloropleiding.
<i>Minor:</i>	Een samenhangend onderwijsprogramma van 30 of 60 ECTS buiten de major van de bacheloropleiding. Dit kan een disciplinaire of een interdisciplinaire minor zijn.
<i>Minorvakken / Minormodules:</i>	Keuzemodules of -vakken die de student buiten zijn of haar discipline of major volgt.
<i>Scriptie / Thesis:</i>	Een verslag van een theoretisch gefundeerd (empirisch) onderzoek binnen de gekozen hoofdspecialisatie om de opleiding af te sluiten. Over het algemeen zijn de scripties bij de bacheloropleidingen kleiner dan de masterscripties.

Appendix B Afkortingen

<i>ACTA:</i>	Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam / Faculteit der Tandheelkunde
<i>AMC-UvA:</i>	Academisch Medisch Centrum Universiteit van Amsterdam / Faculteit der Geneeskunde
<i>FEE:</i>	Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie
<i>FGW:</i>	Faculteit der Geesteswetenschappen
<i>FMG:</i>	Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen
<i>FNWI:</i>	Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica
<i>FR:</i>	Faculteit der Rechtsgeleerdheid
<i>IIS:</i>	Instituut voor Interdisciplinaire Studies
<i>ILO:</i>	Instituut voor de Lerarenopleiding
<i>UvA:</i>	Universiteit van Amsterdam
<i>V.K.:</i>	Verenigd Koninkrijk
<i>V.S.:</i>	Verenigde Staten van Amerika

Appendix C Opleidingen aan de Universiteit van Amsterdam

Faculteit der Geesteswetenschappen

Onderwijsinstituut Kunst-en Cultuurwetenschappen

Bacheloropleidingen:

- Algemene Cultuurwetenschappen
- Documentaire Informatiewetenschap
- Kunstgeschiedenis
- Media en Cultuur
- Muziekwetenschap
- Theaterwetenschap

Aansluitmasters:

- Algemene Cultuurwetenschappen
- Boekwetenschap en Handschriftkunde
- Documentaire wetenschap
- Kunstgeschiedenis
- Media en Cultuur
- Muziekwetenschap
- Theaterwetenschap

Duale masters:

- Archiefwetenschap
- Cultureel Erfgoed (in ontwikkeling)
- Dramaturgie
- Journalistiek en Media
- Museumconservator
- Preservation and Presentation of the Moving Image

Onderzoeksmasters:

- Kunst- en Cultuurwetenschappen
- Media, Informatie en Cultuur
- Theorie der Muziek

Onderwijsinstituut Geschiedenis, Archeologie en Prehistorie

Bacheloropleidingen:

- Archeologie en Prehistorie
- Europese Studies
- Geschiedenis

Aansluitmasters:

- American Studies
- Archeologie en prehistorie
- Duitslandstudies
- Europese Studies
- Geschiedenis
- Gouden Eeuw
- Holocaust- en Genocidestudies
- Militaire geschiedenis (Krijgswetenschappen)

- Oost-Europese Studies

Onderzoeksmasters:

- Archeologie
- Geschiedenis

Onderwijsinstituut Neerlandistiek

Bacheloropleidingen:

- Nederlandse Taal en Cultuur
- Taal en Communicatie

Aansluitmaster:

- Nederlandse Taal en Cultuur

Duale masters:

- Nederlands als Tweede Taal
- Redacteur/editor
- Tekst en Communicatie

Onderzoeksmaster:

- Nederlandse Letterkunde

Onderwijsinstituut Taal- en Letterkunde

Bacheloropleidingen:

- Arabische taal en cultuur
- Duitse taal en cultuur
- Engelse taal en cultuur
- Franse taal en cultuur
- Griekse en Latijnse taal
- Hebreeuwse taal en cultuur
- Italiaanse taal en cultuur
- Latijnse taal en cultuur
- Literatuurwetenschap
- Nederlandse Gebarentaal
- Nieuwgriekse taal en cultuur
- Roemeense taal en cultuur
- Scandinavische talen en culturen
- Slavische talen en culturen
- Spaanse taal en cultuur
- Taalwetenschap

Aansluitmasters:

- Arabische Taal en Cultuur
- Duitse Taal en Cultuur
- Engelse Taal en Cultuur
- Franse Taal en Cultuur
- Griekse en Latijnse Taal en Cultuur
- Hebreeuwse Taal en Cultuur
- Italiaanse Taal en Cultuur
- Latijnse Taal en Cultuur

- Linguistics
- Literatuurwetenschap
- Nieuwgriekse Taal en Cultuur
- Roemeense Taal en Cultuur
- Scandinavische Talen en Culturen
- Slavische Talen en Cultuur
- Spaanse Taal en Cultuur

Duale master (in ontwikkeling):

- Literair Vertaler

Onderzoeksmasters:

- Cultural Analysis
- Linguistics
- Literary Studies

Onderwijsinstituut Theologie en Religiestudies

Bacheloropleiding:

- Religiestudies

Aansluitmaster:

- Religiestudies
- Islam in de moderne wereld

Onderzoeksmaster:

- Religious Studies

Onderwijsinstituut Wijsbegeerte:

Bacheloropleiding:

- Wijsbegeerte

Aansluitmasters:

- Wijsbegeerte
- Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Onderzoeksmasters:

- Logic, Language and Argumentation
- Wijsbegeerte

Faculteit der Economische wetenschappen en Econometrie

Onderwijsinstituut Economische wetenschappen en Econometrie

Bacheloropleidingen:

- Actuariële wetenschappen
- Economics and Business
- Economie en Bedrijfskunde
- Econometrie en Operationele Research
- Fiscale economie

Aansluitmasters:

- Accountancy – variant Accountancy
- Accountancy – variant Controlling
- Actuariële Wetenschappen
- Business Economics – variant Financiering
- Business Economics – variant Organisatie Economie
- Business Economics in Real Estate Finance
- Business Studies
- Business Economics – vrije variant
- Econometrics
- Economics
- Fiscale Economie
- Operations Research and Management

Tinbergen Instituut:

Onderzoeksmasters:

- Business Research
- Economics

Faculteit der Geneeskunde

Bacheloropleiding:

- Medische Informatiekunde

Aansluitmaster:

- Biomedical Physics

Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen

C.M. Kan Instituut

Bacheloropleidingen:

- Planologie
- Sociale Geografie

Aansluitmasters:

- Planologie
- Sociale Geografie

Duale master:

- Ruimtelijke Regie

Onderzoeksmasters:

- Human Geography, Planning and Development Studies (in ontwikkeling)
- Metropolitan Studies

Media & Communicatie Instituut

Bacheloropleiding:

- Communicatiewetenschap

Aansluitmaster:

- Communicatiewetenschap

Onderzoeksmaster (in ontwikkeling):

- Communication Science

Onderwijsinstituut Pedagogiek en Onderwijskunde

Bacheloropleidingen:

- Gedrag en Samenleving
- Onderwijskunde
- Pedagogiek

Aansluitmasters (in ontwikkeling):

- Onderwijskunde
- Pedagogiek

Duale master (in ontwikkeling):

- Orthopedagogiek

Onderzoeksmaster (in ontwikkeling):

- Educational Sciences

Onderwijsinstituut der Politieke en Sociaal-Culturele Wetenschappen

Bacheloropleidingen:

- Culturele antropologie en sociologie der niet-westerse samenlevingen
- Politicologie
- Sociologie

Aansluitmasters:

- Comparative Asian Studies
- Culturele Antropologie
- Medische Antropologie / Sociologie
- Politicologie
- Science and Technology Studies
- Sociologie

Onderzoeksmaster (in ontwikkeling):

- Social Sciences

Onderwijsinstituut Psychologie

Bacheloropleiding:

- Psychologie

Aansluitmaster:

- Psychologie

Onderzoeksmaster (in ontwikkeling):

- Psychologie

Selectieve master (in ontwikkeling):

- Gezondheidszorgmaster

Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica

Informatiewetenschappen

Bacheloropleidingen:

- Informatica
- Informatiekunde
- Kunstmatige Intelligentie

Aansluitmasters:

- Artificial Intelligence (Kunstmatige Intelligentie)
- Business Information Systems
- Computer Science
- Kennis- en Informatie engineering
- Logic
- Software Engineering
- Systeem- en netwerkbeheer

Exacte Wetenschappen

Bacheloropleidingen:

- Natuurkunde
- Natuurwetenschappen
- Scheikunde
- Sterrenkunde
- Wiskunde

Aansluitmasters:

- Analytical Sciences
- Astronomy and Astrophysics
- Biomolecular Sciences
- Chemical Engineering
- Computational and Theoretical Chemistry
- Condensed Matter Science
- Laser Sciences
- Mathematical Physics (Mathematische Fysica)
- Mathematics
- Molecular Design, Synthesis and Catalysis
- Molecular Photosciences
- Particle and Astroparticle Physics
- Science, Technology and Public Management
- Stochastics and Financial Mathematics
- Theoretical Physics

Levens- en Aardwetenschappen

Bacheloropleidingen:

- Aardwetenschappen
- Biologie
- Bio-medische wetenschappen
- Psychobiologie

Aansluitmasters:

- Computational Bio- and Physical Geography
- Earth and Environmental Science
- Earth Surface Processes
- Ecology
- European Postgraduate Course in Environmental Management
- General Biology
- Immunology
- Integrative Plant Science
- Landscape Ecology
- Limnology and Oceanography
- Medical Biochemistry
- Medical Biology
- Molecular Cell Biology and Bioinformatics
- Neurobiology
- Oncology
- Systematic and Evolutionary Biology

AMSTEL Instituut

Aansluitmaster:

- Mathematics and Science Education

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Bacheloropleidingen:

- Fiscaal Recht
- Notarieel Recht
- Rechtsgeleerdheid

Aansluitmasters:

- Arbeidsrecht
- Fiscaal Recht
- Informatierecht
- International and European Law
- Notarieel Recht
- Omgevingsrecht
- Privaatrecht
- Publiekrecht

Faculteit der Tandheelkunde

Bacheloropleiding:

- Tandheelkunde

Aansluitmaster:

- Tandheelkunde

Instituut der Interdisciplinaire Opleidingen

Bacheloropleidingen:

- Beta-gamma
- Bio-exact

Onderzoeksmaster:

- Cognitive Science

Instituut voor de Lerarenopleiding

Aansluitmaster:

- Lerarenopleiding

Onderzoeksmaster (in ontwikkeling):

- Lerarenopleiding

Appendix D Vragenlijst Internationale studenten

Below are some questions concerning the bachelor-master system, a higher education system divided into two levels: the bachelor or undergraduate level and the master or graduate level.

1. Have you heard about the bachelor-master system?
 - Yes
 - No

2. Do you have any experience with the bachelor-master system at your own university?
 - No
 - Yes, the bachelor-master system is fully applied at my own university.
 - Yes, my university is currently implementing the system.

Please encircle what you think is appropriate:

1 = strongly agree

2 = agree

3 = neutral

4 = disagree

5 = strongly disagree

3. It is important to have some working experience before your masters degree.
1 2 3 4 5

4. A bachelor's degree is sufficient in the working field.
1 2 3 4 5

5. To be competitive in the labour market you need a master's degree.
1 2 3 4 5

6. One should only follow a master for academic reasons.
1 2 3 4 5

7. All students should be admitted to the master's level.
1 2 3 4 5

8. The implementation of the bachelor-master system in different countries will enhance student mobility.
1 2 3 4 5

9. The adoption of the bachelor-master system at the UvA will attract more foreign students.
1 2 3 4 5

Het onderzoeksverslag "Tussen droom en daad" is geschreven door het ASVA Studentenuite Onderzoeksbureau. Voor vragen en/of reacties kunt u contact opnemen met:

Onderzoeksbureau ASVA Studentenuite

t.a.v. Linda Bos

Vendelstraat 2

1012 XX Amsterdam

tel : 020 622 57 71

fax: 020 622 57 72

e-mail: Linda.Bos@asva.uva.nl

website: www.asva.uva.nl

Amsterdam, oktober 2003